

MINISTRIA E ARSIMIT, E SHKENCËS DHE E TEKNOLOGJISË

PLANI DHE PROGRAMI MËSIMOR

Për klasën e katërt të mësimit joformal për shkollën fillore

Prishtinë, maj 2006

Kryredaktor

Dr. Fehmi Ismaili

Redaktorë:

Mr. Miranda Kasneci

Ramush Lekaj

UNMIK

INSTITUCIONET E PËRKOHSHME VETËQEVERISËSE
PROVISIONAL INSTITUTIONS OF SELF-GOVERNMENT
PRIVREMENE INSTITUCIJE SAMOUPRAVLJANJA

QEVERIA E KOSOVËS – GOVERNMENT OF KOSOVO – VLADA KOSOVA

MINISTRIA E ARSIMIT, E
SHKENCËS DHE E
TEKNOLOGJISË

MINISTRY OF
EDUCATION, SCIENCE &
TECHNOLOGY

MINISTARSTVO ZA
OBRAZOVANJE, NAUKU I
TEHNOLOGIJU

Kabineti i Ministrit

Office of the Minister

Kabinet Ministra

UDHËZIM ADMINISTRATIV

Zbatimi i Planit dhe i Programit për klasën e katërt të mësimit joformal

NUMËR: MASHT 18/2005

DATA: 26.05.2006

Në bazë të nenit 1.3, pika (d), të Rregullores së UNMIK-ut nr. 2001/19 për Degën e Ekzekutivit të Institucioneve të Përkohshme të Vetëqeverisjes në Kosovë dhe të Shtojcës IV, pika (iii), të Rregullores së UNMIK-ut nr. 2001/19 për Degën e Ekzekutivit të Institucioneve të Përkohshme të Vetëqeverisjes në Kosovë, nenit 4, 42 të Ligjit mbi Arsimin Fillor dhe të Mesëm në Kosovë, neni 1 të Ligjit mbi arsimin dhe aftësimin e të rriturve, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë nxjerr këtë Udhëzim Administrativ.

Neni 1

Qëllimi

Qëllimi i këtij Udhëzimi është zbatimi i planit dhe i programit mësimor për klasën e katërt të mësimit joformal, si rezultat i ristrukturimit të sistemit të arsimit.

Neni 2

Plani dhe programi

Plani dhe Programi i ri për klasën e katërt të mësimi joformal i është bashkëngjitur këtij Udhëzimi Administrativ.

Neni 3

Zbatimi

1. Ky Plan dhe Program për klasën e katërt të mësimi joformal zbatohet nga viti shkollor 2006/2007.
2. Me zbatimin e Planit dhe të Programit për klasën e katërt të mësimi joformal shfuqizohen planet dhe programet e deritashme për klasën e katërt të mësimi joformal të shkollës fillore.

Neni 4

Hyrja në fuqi

Ky Udhëzim Administrativ hyn në fuqi më dt.26.05.2006 .

Agim Veliu, ministër

PËRMBAJTJA

Udhëzim administrativ, **3**

I. Hyrje, **7**

II. Qëllimet, **8**

III. Udhëzime metodologjike, **8**

IV. Vlerësimi, **10**

V. Burimet dhe mjetet mësimore, **13**

VI. Plani i lëndëve mësimore, **13**

GJUHË SHQIPE, **17**

GJUHË ANGLEZE, **23**

MATEMATIKË, **47**

NJERIU DHE NATYRA, **61**

EDUKATË QYTETARE, **77**

EDUKATË MUZIKORE, **87**

EDUKATË FIGURATIVE, **96**

PUNËDORE, **105**

EDUKATË FIZIKE DHE SPORTIVE, **113**

I. HYRJJE

Arsimi përfaqëson fushëveprimtarinë prijëse të zhvillimeve shoqërore, politike dhe ekonomike të Kosovës.

Vizionin për krijimin e një shkolle bashkëkohore sipas standardeve më të avancuara ndërkombëtare, që filloi pas përfundimit të luftës, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë (MASHT) po e realizon duke ndërmarrë hapa të gjithanshëm dhe praktikë në të gjitha fushat e veprimit.

Në këtë ndërmarrje me rëndësi historike për zhvillimin dhe për përparimin e shoqërisë kosovare, MASHT synon të ndryshojë pikëpamjet në procesin e ndërtimit të individit me një vizion të qartë për të ardhmen e tij dhe të vendit të tij.

Kjo krijon parakushtet e nevojshme për integrimin e individit dhe të shoqërisë kosovare në lëvizjet politike, në zhvillimet ekonomike, intelektuale, shkencore e teknologjike dhe në zhvillimet social-kulturore të vendeve të përparuara evropiane dhe botërore.

Zhvillimi i Planit dhe i Programit lëndor mbështetet mbi bazën e një procedure të mirëfilltë shkencore, si nga forma, qasja metodologjike, organizimi dhe ndërtimi i përmbajtjes së lëndës, ashtu edhe nga parashtrimi i rezultateve të të nxënit, mjetet mësimore, metodat, teknikat dhe instrumentet e vlerësimit.

Grupet punuese profesionale për zhvillimin e planeve dhe të programeve ishin vazhdimisht në rrjedhë të zhvillimeve të reja në arsim dhe në konsultim me ekspertët ndërkombëtarë. Në këtë proces të zhvillimit të planeve dhe të programeve, i cili qëndron mbi bazën e strategjisë afatgjate të MASHT-it, ndihmë të konsiderueshme kanë dhënë UNICEF-i, agjencitë, institutet dhe qeveritë e disa shteteve.

Vëmendje e veçantë i është kushtuar kultivimit të qëndrimit pozitiv ndaj të nxënit, inkurajimit të nxënësve që të angazhohen në mënyrë të arsyeshme në përmbushjen e kërkesave shkollore, të zhvillimit të shkathtësive në jetën e përditshme, gjithmonë duke pasur parasysh veçoritë e zhvillimit fizik dhe psikologjik të kësaj moshe.

Realizimi i qëllimit të këtij Plani dhe Programi do të varet nga puna e përkushtuar e mësimitdhënësve, të cilëve edhe u kushtohet ky plan dhe program. Për ta lehtësuar zbatimin e këtij plani dhe programi mësimor, Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë do të organizojë kohë pas kohe cikle ligjëratash me mësimitdhënës të udhëhequr nga ekspertë fushash përkatëse me një udhëzim shtojcë të këtij plani dhe programi.

II. QËLLIMET

Plani dhe programi mësimor për klasën e katërt të mësimi joformal ka për qëllim:

- Vazhdimin e ndërtimit të vlerave shpirtërore të nxënësit, konsolidimin e diturive, ngritjen, orientimin e prirjeve dhe të shkathëtsive në ndërtimin e së ardhmes së tyre.
- Inkurajimin e nxënësve për të marrë iniciativë e veprim të pavarur në rrethin familjar e më gjerë, duke respektuar rregullat themelore të sjelljes në grup.
- Arsimimi i të gjithë qytetarëve të Kosovës edhe të atyre që për ndonjë arsye e kanë ndërprerë shkollimin.

Grupet punuese për zhvillimin e planeve dhe të programeve në përshtatshmëri me përmbajtjen i kanë zgjedhur objektivat e përgjithshëm dhe specifike për sendërtimin e qëllimeve të lartshënuara nga të cilat në mënyrë të qartë janë përcaktuar edhe rezultatet e pritura në përfundim të së cilës klasë.

III. UDHËZIME METODOLOGJIKE

Përzgjedhja e metodave mësimore është në kompetencë të mësimdhënësit të lëndës. Ajo bëhet në përshtatje me nevojat, moshën dhe kërkesat e nxënësve, me veçoritë e përmbajtjes së temave mësimore, me bazën didaktike, me nivelin e formimit të nxënësve etj.

Metodat dhe teknikat e punës me nxënës duhet kombinuar, të jenë sa më të larmishme, ngase nxitin dinamikën e orës, thyejnë monotoninë dhe motivojnë nxënësit për mësim.

Metodat dhe teknikat e mësimdhënies janë po aq të larmishme sa edhe vetë llojet e mësimnxënies. Mësimdhënësi mund të përdorë disa teknika dhe metoda mësimore të kombinuara për të arritur rezultate sa më të larta gjatë procesit mësimor.

Duke synuar përmbushjen e kërkesave për nxënie cilësore, sugjerohen disa metoda dhe teknika të ndryshme:

- shpjegimi dhe sqarimi;
- të shprehurit me gojë;
- të shprehurit me shkrim;

- të mësuarit problemor;
- diskutimi (debati);
- puna në grupe;
- demonstrimi dhe interpretimi;
- teknika e të menduarit kritik;
- stuhi mendimesh (brainstorming);
- vetëhulumtimi (kërkimi).

Për tema të caktuara, që karakterizohen me informacione të bollshme, gjejnë zbatim edhe ligjërata ndërvepruese të kombinuara me veprimtari praktike.

Për tema mësimore të caktuara mund të shfrytëzohen me sukses: mësimi në natyrë, ekskursione të ndryshme studimore, vizita institucioneve të ndryshme etj.

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave apo i teknikave mësimore të lartpërmendura duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve dhe të mjeteve përkatëse didaktike, pa të cilat nuk mund të arrihen rezultatet e pritura.

IV. VLERËSIMI

Vlerësimi është proces i mbledhjes sistematike, i analizës dhe i interpretimit të informatave me qëllim të përcaktimit se deri në ç'skallë nxënësi i ka zotëruar objektivat udhëzues. Ai duhet të mbështetet në objektivat e dijes (rezultatet e pritura) të programit të lëndës përkatëse dhe të nivelit përkatës.

Ky proces mbështetet në disa parime themelore, siç janë:

- përcaktimi i qëllimit dhe i përparësive në procesin e vlerësimit;
- zbatimi i instrumenteve përkatëse të matjes në përputhje me qëllimin, në mënyrë që të matet ajo që është synuar të matet;
- sigurimi i cilësisë së informatave për arritshmërinë e rezultateve të nxënësit përmes matjes dhe vlerësimit të vazhdueshëm;

IV. 1. Instrumentet e vlerësimit

Mësimdhënësi i lëndës dhe shkolla duhet të zgjedhin dhe të zbatojnë një numër të mjaftueshëm instrumentesh për matje dhe vlerësim, siç janë:

- vrojtimi;
- pyetësi (vetëvlerësimi);
- raporti me shkrim i një pune praktike apo i një hulumtimi;
- të shprehurit me gojë;
- të shprehurit me shkrim;
- fleta kontrolluese (përdoret për shkathtësitë manovruese të nxënësit);
- dosja apo portofoli (vetëvlerësimi);
- testi i bazuar në kritere dhe në objektiva;
- testi i arritshmërisë i ndërtuar nga kërkesa (pyetje):
 - me përgjigje alternative të shumta;
 - me përgjigje të hapura të shkurtra;
 - me përgjigje të hapura të zgjeruara etj.

dhe çdo instrument tjetër që mësimdhënësi e vlerëson të nevojshëm.

IV. 2. Shkalla e përfitimit

Në fund të vitit mësimor çdo nxënës duhet të arrijë njëren prej shkallëve të përfitimit të arritshmërisë:

- shkëlqyeshëm (arritje shumë e lartë);
- shumë mirë (arritje e lartë);
- mirë (arritje mesatare);
- mjaftueshëm (arritje e kufizuar) dhe
- pamjaftueshëm (arritje e pamjaftueshme).

Shkalla e përfitimit të arritshmërisë varet drejtpërdrejt nga standardet e arritshmërisë (shiko tabelën më poshtë) të cilat bazohen në:

Objektivat e përgjithshëm	Arritje shumë e lartë 90%	Arritje e lartë 80%	Arritje e kënaqshme 60%	Arritje e kufizuar 40%	Arritje e pamjaftueshme
<i>Njohja e lëndës</i>	Aftësi shumë e lartë në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi e lartë në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi mesatare në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi e kufizuar në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.	Aftësi jo e mjaftueshme në njohjen dhe në zbatimin e njohurive të lëndës në situata të thjeshta.
<i>Të kuptuarit e proceseve shkencore</i>	Aftësi shumë e lartë e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e lartë e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e kënaqshme e të kuptuarit dhe e zbatimit të fakteve, parimeve, relacionit shkak pasojë, mbledhjes dhe organizimit të informacioneve, të gjykuarit e thjeshtë.	Aftësi e kufizuar e të kuptuarit të detyrave dhe të proceseve shkencore	Aftësi e pamjaftueshme e të kuptuarit të detyrave dhe të proceseve shkencore
<i>Të menduarit kritik</i>	Aftësi e lartë e të menduarit kritik në situata komplekse, si: njohja me informacione relevante, zgjidhja e problemeve, duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.	Aftësi e të menduarit kritik në situata komplekse, si: njohja me informacione relevante, zgjidhja e problemeve, duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.	Aftësi e kufizuar e të menduarit kritik në situata komplekse, si: njohja me informacione relevante, zgjedhja e problemeve, duke zbatuar parimet dhe ushtrimet e interpretueshme.		
<i>Shkathësitë manovruese</i>	Shkallë e kënaqshme e përfitimit në shkathësitë manovruese.			Shkallë e ulët e përfitimit (disa) në shkathësitë manovruese.	

V. BURIMET DHE MJETET MËSIMORE

Që të realizohet mësimdhënia dhe mësimnxënia efektive e këtij plani dhe programi, mësimdhënësit dhe nxënësit duhet të shfrytëzojnë burime dhe mjete të ndryshme informimi. Deri tash burimi kryesor i informimit ishte teksti shkollor i lëndës përkatëse. Nëse mungon një tekst përkatës për lëndën përkatëse, mësimdhënësit dhe nxënësit kanë mundësi të shfrytëzojnë tekste të ndryshme nga klasat paraprake dhe vijuese për lëndën përkatëse si dhe materiale të tjera plotësuese me qëllim sigurimi të një baze shkencore për dituritë dhe përvojën e fituar.

Krahas teksteve të ndryshme shkollore, sugjerojmë të përdoren edhe materiale të tjera informimi:

- doracakë, atlase, broshura;
- gazeta, revista profesionale dhe shkencore;
- fotografi, posterë, afishe, skema, diagrame, harta, tabela;
- modele, figura, makete;
- fotoslajde, filma, videokaseta;
- programe të kompjuterëve, interneti, CD-të etj.

Është kompetencë e arsimtarit që, varësisht nga kushtet në të cilat punon, shkolla të zgjedhë burimin e informacionit dhe mjetet ndihmëse mësimore, duke i kushtuar vëmendje baraspeshës së të dhënave gojore, vizuale, auditive dhe audiovizuale, me theks të veçantë në atë që është qenësore për t'u mësuar.

Kjo liri e të zgjedhurit të burimeve mësimore duhet t'i takojë edhe nxënësit.

VI. PLANI MËSIMOR I LËNDËS

Nr.	Lëndët mësimore	Numri i orëve	
		Klasa IV	%
1	Gjuhë shqipe	108	
2	Gjuhë angleze	36	
3	Matematikë	90	
4	Njeriu dhe natyra	36	

5	Edukatë qytetare	36	
6	Edukatë muzikore	18	
7	Edukatë figurative (*)	18	
8	Punëdore	18	
9	Edukatë fizike dhe sportet (**)	(36)	
	Gjithsej:	342 + (36)	

(*) Mësuesit mund të zgjedhin në cilën klasë dhe nga sa orë në javë do t'i organizojnë lëndët: Edukatë muzike dhe Edukatë figurative.

(**) Zgjedhjen e bën shkolla, do të organizohet kjo lëndë apo jo, varësisht prej kërkesave të nxënësve.

GJUHËT DHE KOMUNIKIMI

- **Gjuhë shqipe dhe letërsi**
- **Gjuhë angleze**

GJUHË SHQIPE

(5 orë në javë, 90 orë në vit)

HYRJA

Qëllimi themelor i këtij programi është zhvillimi i shkathtësive të komunikimit kulturor, gjuhësor e letrar, përkatësisht përvetësimi i dijeve që ndikojnë në formimin e personalitetit të nxënësit.

Programi është organizuar në kuadër të tri shkathtësive komunikuese: të dëgjuarit dhe të folurit; të lexuarit; të shkruarit dhe i tërësive tematike. Kulturë e të dëgjuarit dhe e të folurit; tekste letrare dhe joletrare; kulturë e të lexuarit; kulturë e të shkruarit : Njohuri gjuhësore. Përmes këtyre aktiviteteve realizohen përmbajtjet programore të cilat përputhen me moshën dhe nivelin e nxënësve dhe kohën në të cilën jetojnë.

Përvetësimi i njohurive themelore gjuhësore, letrare e joletrare, formimi kulturor, mënyrat e komunikimit, argumentimi, toleranca, respektimi i identitetit personal, emancipimi qytetar etj. janë disa nga kërkesat themelore të këtij programi.

QËLLIMET

- Të përvetësojë dhe të zgjerojë shkathtësitë e komunikimit
- Të përvetësojë dhe të zbatojë njohuritë e fituara gjuhësore
- Të kuptojë dhe të analizojë tekste letrare dhe joletrare
- Të zbatojë njohuritë e fituara për modelet e teksteve letrare dhe joletrare

OBJEKTIVAT

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

Të njohë

Tekste letrare dhe joletrare
Lloje të fjalive

Të kuptojë

Tekste të ndryshme letrare dhe joletrare
Fjalët e ndryshueshme

Të zbatojë

Njohuritë e fituara gjuhësore: fonetike dhe gramatikore
Njohuritë e fituara për modelet e teksteve letrare dhe joletrare

Të analizojë

Tekste letrare dhe joletrare

Të zhvillojë qëndrimet dhe vlerat

Në kuptimin e të menduarit të pavarur për atë që dëgjon, që flet, që lexon apo që shkruan.

Në kuptimin e sjelljes personale (qëndrimi, mirësjellja, toleranca, vullneti, bashkëpunimi etj.)

SHKATHTËSITË E KOMUNIKIMIT

I. TË DËGJUARIT DHE TË FOLURIT

II. TË LEXUARIT

III. TË SHKRUARIT

TËRËSITË TEMATIKE:

1. Kulturë e të dëgjuarit dhe e të folurit, kulturë e të lexuarit dhe kulturë e të shkruarit

2. Tekste letrare dhe joletrare

3. Njohuri gjuhësore

Vërejtje: Përmbajtjet e tërësive tematike realizohen në funksion të tri shkathtësive të komunikimit: I.Të dëgjuarit dhe të folurit; II.Të lexuarit dhe III. Të shkruarit.

Tërësitë tematike:	Përmbajtja	Rezultatet
<ul style="list-style-type: none"> • Kulturë e të dëgjuarit dhe e të folurit • kulturë e të lexuarit • kulturë e të shkruarit 	<ul style="list-style-type: none"> • Në klasë, në shkollë, në familje, në rreth, në media • Mjedisi • Vendbanimi • Biseda të xhiruara • Loja, sporti, profesionet • Monumentet e kulturës • Drejtshkrim 	<ul style="list-style-type: none"> • Tregon ngjarje të ndryshme; • Praktikon kujdesin dhe mirësjelljen në lidhje dhe shoqërim me të tjerët • Krijon shprehi për ruajtjen e mjedisit ku jeton dhe vlerëson ndikimin negativ të njeriut në natyrë. • Përshkruan vendbanimin, objektet që e përbëjnë dhe tipin e vendbanimit (fshat,qytet); • Dëgjon dhe shikon biseda të xhiruara, vlerëson sjelljen e bashkëbiseduesve, ushtrojnë biseda të ngjashme; • Dëgjon tekste të shkurtra joartistike (të lexuara e të xhiruara), kryesisht tekste popullarizuese, p.sh., loja, sporti, profesionet etj. • Emërton dhe përshkruan disa monumente të kulturës • Pasuron fjalorin me fjalë e shprehje të reja .
Tërësitë tematike:	Përmbajtja	Rezultatet
<ul style="list-style-type: none"> • Tekstet letrare dhe joletrare 	<ul style="list-style-type: none"> • Tregime, romane, poezi, tekste popullarizuese, tekste dramatike, përrallëza, përralla, fjalë të urta, gjëgjëzat, tekste të thjeshta; • Shfaqje teatrale, filmi. 	<ul style="list-style-type: none"> • Lexon tekste të ndryshme me intonacionin e duhur; • Kupton dhe ritregon tekstin në mënyrë të pavarur; • Dallon tekstet letrare nga tekstet joletrare; • Identifikon personazhet (i klasifikon ato në bazë të veprimeve) temën, ngjarjen, hapësirën, kohën, autorin-rrëfyesin; • Dallon tekstet jozyrtare nga ato zyrtare (lajmërimin, arsyetimin,

		<p>falënderimin, kërkesën, formularët e ndryshëm, shpalljet publike etj.);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Shfaqja teatrale: teatri i kukullave, filmi vizatimor, dokumentar, seriali televiziv etj. • Dallon poezinë nga proza, tonalitetin, ritmin, rimën, vargun strofën, tregimin fantastik, tregimin realist; • Pasuron fjalorin dhe praktikon aftësitë shprehëse; • Rrit shpejtësinë e të lexuarit dhe aftësinë e të lexuarit në heshtje.
Tërësitë tematike:	Përmbajtja	Rezultatet
<ul style="list-style-type: none"> • Njohuri gjuhësore 	<ul style="list-style-type: none"> • Emri i përveçëm dhe i përgjithshëm; • Mbiemri; • Përemri vector; • Numërori; • Lidhëzat; • Ndajfolja; • Rrethanori i vendit, i kohës, i mënyrës; • Ligjëratat e drejtë; • Folja në tri kohët themelore; • Fjalitë dëftore, pyetëse, nxitëse etj.; • Fjalitë thjeshtë dhe fjalitë e zgjeruar; • Fjalitë pohore dhe mohore; • Drejtshkrim 	<ul style="list-style-type: none"> • Dallon emrat e përveçëm nga emrat e përgjithshëm; • Identifikon mbiemrat e nyjshëm dhe të panyjshëm; • Dallon dhe përdor drejt përemrat vectorë; • Dallon numërorët si fjalë që tregojnë numra; • Dallon dhe përdor disa nga lidhëzat bashkërenditëse dhe nënrenditëse; • Identifikon ndajfoljet dhe pyetjet me të cilat gjinden ato • Identifikon dhe dallon rrethanorët dhe pyetjet me të cilat gjenden ata: kur? ku? si? • Njih dhe përdor ligjëratën e drejtë. • Zgjedhon foljen në tri kohët themelore; • Dallon dhe përdor fjali të llojeve të ndryshme: dëftore, pyetëse, nxitëse etj. • Kupton pjesët e fjalisë të cilat janë të domosdoshme në përbërjen e saj; • Praktikton përdorimin e formave pohore dhe mohore të fjalive; • Shkruan drejt mbiemrat e nyjshëm, shenjat e pikësimit në dialog, përdorimin e zanorës ë etj.

QASJET NDËRLËNDORE DHE NDËRPROGRAMORE

Gjuha është mjet themelor i komunikimit. Përmes saj dhe me të mësohen lëndët e tjera shkollore. Mirëpo, përmbajtjet programore të lëndës së gjuhës shqipe lidhje më të përafërta kanë me lëndët:

- Edukatë qytetare
- Edukatë muzikore
- Edukatë figurative
- Punëdore.

Lidhja ndërlëndore ndikon në mënyrë të drejtpërdrejtë në formimin e përgjithshëm të personalitetit të nxënësit.

Janë një mori temash nga fusha të ndryshme, p.sh. të drejtat e fëmijëve, edukimi shëndetësor, ekologjia, barazia gjinore etj., që mund të trajtohen dhe të zhvillohen si lidhje ndërprogramore

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Për realizimin e planit dhe të programit të gjuhës shqipe, mësimitdhënësi është kompetent për zgjedhjen e metodave dhe të teknikave të mësimitdhënies dhe mësimitnxënies. Metodave dhe teknikat e përzgjedhura nga mësimitdhënësi duhen përshtatur me aftësitë dhe njohuritë e mëparshme të nxënësve, me nevojat dhe kërkesat e tyre, me mjedisin (shkollën, klasën) dhe me materialin mësimit.

Gjatë mësimitdhënies është e rëndësishme të përdoren teknika dhe strategji të shumëllojshme për të përkrahur stilet e ndryshme të nxënies së nxënësve. Për realizimin me sukses të metodave dhe të teknikave, mësimitdhënësi, gjatë planifikimit, duhet t'i përshtatet mënyrës se si mësojnë nxënësit, cilat teknika mundësojnë realizimin e përmbajtjes mësimitore dhe të objektivave të caktuar.

Përdorimi i metodave dhe i teknikave të reja të mësimitdhënies sugjeron nxënësin në qendër të aktiviteteve të të nxënit, pastaj bashkëpunimin e nxënësve, duke u mbështetur në modelin e mësimit nga njëri-tjetri. Ky lloj i të mënuarit do të jetë më i suksesshëm. Nëse nxënësit përfshihen më shumë në veprimtari të ndryshme gjatë të nxënit, edhe rezultatet do të jenë më të mira.

Mësimdhënësi duhet të dijë se ka edhe disa karakteristika që ndikojnë në mësimdhënie, p.sh. qëndrimi, përvoja, rezultati, qartësia dhe llojshmëria në mësimdhënie, përdorimi i ideve të nxënësve etj.

Varësisht nga përmbajtja mësimore, mësimdhënësi mund të përdorë disa nga këto metoda dhe teknika të mësimdhënies: puna individuale, në çifte, në grupe, me tërë klasën etj.

Metoda e hulumtimit, e kërkimit, e demonstrimit, e interpretimit, e diskutimit etj;

Teknika: Xhigsou (me këmbime);

Klaster (pema e mendimeve);

Brainstorming (vërshim i shpejtë i ideve ose stuhi mendimesh);

Ditari dypjesësh;

Pesëvargëshi

Dramatizimi;

Ese;

Parashikim me termat paraprakë;

Diagrami i Venit etj.

LITERATURA

- Tekstet që do të hartohen mbi bazë të këtij programi
- Modele të mësimdhënies sipas strukturës ERR – KEC, Prishtinë, 2003
- Bardhyl Musai “Metodologji e mësimdhënies”, Tiranë, 2003
- Tekste të tjera alternative

ENGLISH

(2 hours per week, 36 in total)

INTRODUCTION

The program of English language will emphasize the importance of experiencing language in context. Learners' background knowledge, skills and attitudes will be used as means of developing communicating abilities. As the learners develop communication skills, they also increase their linguistic accuracy and develop language learning strategies.

In the English language program learners will acquire various kinds of knowledge, skills and attitudes about:

1. interpreting, expressing and negotiating meaning (communication).
2. Sounds, written symbols, vocabulary, structure and discourse (language).
3. Cognitive, socio-cognitive and meta-cognitive process (general language education).
4. Patterns of ideas, behaviours, manifestations, cultural artefacts and symbols (culture).

Acquiring the language incorporates communication skills such as listening, speaking, reading, writing, viewing and showing. Learners develop these communication skills by using knowledge of the language, including grammar, and culture, communication and learning strategies, technology, and content from other subject areas to socialise, to acquire and provide information, to express feelings and opinions. Knowledge of other cultures, connections to other disciplines, comparisons between language and cultures, and community interaction all contribute to and enhance the communicative language learning experience, but the communication skills are the primary focus of language acquisition.

THE GOALS

English as a foreign language will be introduced for the first time in the third grade of primary education in Kosova. The purpose of this early introduction in the school curriculum is to enable the students to reach a working language competence after completion of upper secondary education for both further education and career. Learning English as a foreign language throughout their pre-university education will enable learners to develop the knowledge, skills, and attitudes they need to communicate in English, in a variety of school, travel, leisure and job-related contexts. English as a foreign language will extend the cultural experience of pupils and will facilitate the integration of our society in the European integration processes.

The overall approach during the initial years of English language learning experiences will be focusing on the non-analytical aspect (learning as communication through interaction without in-depth study of linguistic elements). As they advance in their language experience and competence, the focus will shift towards more analytic approach, but always keeping a balance between the two.

In this grade, however, learners will be able to:

- a) **Participate** in various language experiences that will enable to engage in situations dealing with: (1) school, people around us, weather, animals, holidays and celebrations., (2) **understand** a series of simple oral and written statements in a controlled and structured context, and (3) **express** their thoughts by producing simple oral and written messages of a few statements in a controlled context.
- b) **Identify** the presence of English (speaking) individuals and groups and concrete facts about English cultures;
- c) **Understand** and **use** orally and in writing the sound – symbol system, vocabulary and word order in simple structures.

The scope of grade four English Language curriculum

COMMUNICATION		
Listening		
General Objective: Listening at this stage is a crucial skill to develop as learners are being introduced to the sound system of English, which they will compare and contrast with that of their mother tongue.		
Specific objective	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Identify and explain events illustrated in pictures; • Ask questions and listen to responses; • Produce learned words, phrases, and short sentences when listening • Understand and respond to short statements and questions related to areas of most immediate personal relevance, e.g. very basic and familiar information, shopping and immediate environment (residence, school, etc) 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and repeat; • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw; • Listen and fill in charts; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Understand simple classroom commands and questions • Understand phrases related to familiar topics and familiar information • Express opinions and respond to thanks
Speaking:		
General Objective: Learners should gain self-confidence and use the classroom setting for spontaneous speech.		
Specific objective	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Discuss and talk about their experiences; • Use simple phrases to describe where they live • Use simple phrases and sentences to describe in simple terms their family and other people; • Identify people, places, objects, events, and 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching activities; • Singing rhymes; • Role play; • Pronunciation of words; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Respond briefly, with single words or phrases, to what they see and hear. • Name and describe people, places and objects

basic concepts such as numbers, days of the week, food and time;		<ul style="list-style-type: none"> • Express likes and dislikes • Provide information in response yes/no questions;
Reading General objective:		
Specific objective	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Recognize the beginning and the end of sentences; • Read aloud short, simple texts and recognize familiar words in new texts; • Understand familiar names, words and simple phrases (for example in notices, posters, pictures); • Identify and name all the letters of English alphabet; 	<ul style="list-style-type: none"> • Read short texts; • Read and match the pictures; • Read and act; • Read and write; • Read and draw; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Read clearly, slowly and identify related words; • Read and understand single words presented in a familiar context • Read and follow short, simple written instructions;
Writing General Objective: <i>Learners should gain some control of writing skill.</i>		
Specific objectives	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Understand some of the functions of writing; • Enjoy marking and basic writing experiences using pencils, crayons, etc; • Understand that written symbols have sound and meaning; 	<ul style="list-style-type: none"> • Copy texts; • Write and say; • Write and do; • Dictate numbers; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Copy single familiar short phrases correctly • Write simple notes and short simple postcards to friends; • Fill in forms with personal details;

UNDERSTANDING AND USING ENGLISH		
General Objective: Learners will increase their awareness with regard to the use of the English language		
Specific objectives	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Recognize the sound and spelling alphabet of English; • Practice the pronunciation in various simple context; • Recognize vocabulary of common words; • Recognize and appreciate the work of others; • Understand and use the vocabulary related to areas such as: clothes, food and drinks, colours, shapes, numbers, time • Understand and use vocabulary to express themselves on topics such as: family, hobbies, interests, and so on 	<ul style="list-style-type: none"> • Role play; • Rhymes and songs; • Match spelling and drawings; • Correcting mistakes; • Guessing; • Interviewing each other; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Spell and pronounce words they learn; • Describe people and objects; • Understand and use the information given to complete a picture; • Use simple phrases to describe the country they know;
MAKING CONNECTIONS		
General objective: The learners use the language to make connections with other subjects and acquire information and reinforce other areas of study		
Specific objective	Suggested lang. activities	Attainment targets
Learners should be able to: <ul style="list-style-type: none"> • Recognize and describe pictures • Try to transfer skills and content of mother tongue to the first language; • Begin to recognize numbers and match them to sign and sound; 	<ul style="list-style-type: none"> • Number games; • Role play; • Matching activities; • Work groups; • Work in pairs; 	Learners can: <ul style="list-style-type: none"> • Recall a range of number rhymes, songs, stories and counting games; • Understand the use of a variety of information sources (books,

<ul style="list-style-type: none"> • Recognize and recreate basic patterns; • Understand that all living things be treated with care, respect and concern; • Relate information studied in other disciplines to the learning of English language; 		<p>TV, posters...);</p> <ul style="list-style-type: none"> • Recognize and describe pictures; • Address who will do what, when and how well; • Use words associated with specific occasions (greetings, seasons...);
<p>ENGLISH IN THE WORLD General objective: Learners will acquire knowledge to demonstrate understanding of cultural perspectives other than their own.</p>		
<p>Specific objectives</p>	<p>Suggested lang. activities</p>	<p>Attainment targets</p>
<p>Learners should be able to:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Demonstrate care, respect and affection for others; • Identify simple patterns of behavior in various settings such as school,, family, and community; • Understand that social variables such as age and gender affect the way people speak and behave; • Begin to understand about different places such as the countryside and the town; • Recognize holidays and festivals of countries where English is spoken; • Learn about rights, obligations and responsibilities in the context of the classrooms; 	<ul style="list-style-type: none"> • Clothes; • Songs; • Role play; • Parties; 	<p>Learners can:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Talk about home and where they live; • Begin to appreciate the importance of the environment; • Identify differences between different countries;

GRADE FOUR TOPICAL CONTENT

1. Greetings and introductions • Hello! I am...• Meeting people	4. Sharing duties • A day in my school• A weekend at home
2. The Alphabet • Compare letters• Make it real	5. Numbers • Numbers 11-20• Telling the time
3. Fun and games • Sports and games• My favorite sport	6. Seasons and weather • Days of the week• Months of the year

Note to the teachers: In order to achieve the targeted aims and objectives of **Grade four Curriculum**, and cover the topical content of **Grade four syllabus**, teachers should select teaching materials from course-book(s) (if available) and other sources which should primarily be age-appropriate, which means that they should be dedicated to **young learners**.

On the other hand, teachers should use supplementary materials according to the time available (pictures, posters, cassettes, CDs) and dedicated to the English language within the school curriculum, in order to suit their learners' needs and to meet the attainment requirements.

Although it is estimated that within a school year, approximately 9 content areas should be covered, it is the teachers' responsibility to plan the number of topical areas (units) and the composition of it, in accordance with the total amount of hours dedicated to English.

METHODOLOGY

The Communicative Approach and Task – Based Learning

The overall aim of the English Language Curriculum is to enable learners to communicate successfully. Successful communication means getting our message across to others effectively. The Communicative Approach to language learning aims at facilitating genuine interaction with others, whether they live in the neighbourhood, in a distant place, or on another continent.

In language learning, the attention of the learners may be focused on particular segments, or on the language as a whole. In cases when we want to focus learners' attention on particular segments, then a segment may be a grammatical structure (a tense), a language function (expressing gratitude), a vocabulary area (food and drinks), or a phonological feature (stress or particular sounds).

On the other hand, when attention is focused on the language as a whole, learners, through a wide range of language activities, use the language for practical and realistic purposes. In other words, they act as genuine users of the language. Participating actively in communicative language activities, they in fact play roles, simulate situations related to real life, and learn through personalisation. In the earlier stages of learning, learners should be allowed to use gestures, body language, facial expressions, mime, drawings and so on. When they learn by doing, they realise that language is a powerful means of communication and will use it as such.

Since communication basically means sending and receiving messages, learners should develop the four language skills, which are the core of communication. Development of *receptive skills*, that is *listening* and *reading* skills, will enable learners to receive messages and, depending on tasks they are expected to fulfil, select essential information. However, since language skills do not occur in isolation, but are normally integrated for communicative purposes, after having received a message, learners should be able to make decisions, and respond appropriately. In a situation which involves language, their response is a communicative function, which is performed by one of the *productive skills* either by *speaking* or by *writing*.

The Learning - centred classroom

The objective of learning centred teaching is to make teachers aware of the importance of learner autonomy in the classroom. The teacher is required to do more preparation before the lesson, and less stand up teaching in the classroom. But it doesn't mean that the teacher should sit back and relax. The teacher has a role, to support and help learners. The learners learn more actively and with enjoyment. The environment requires a learning centred approach that relies on participant's share in the learning, and responsibility for furthering discussion. In all cases learners need clear guidelines and preparation for effective discussion participation.

The major aims, or set of aims will relate to the development of learning skills. Such aims may include the following:

- To provide learners with efficient learning strategies;
- To assist learners identify their own preferred ways of learning;
- To develop skills to negotiate the curriculum;
- To encourage learners to adopt realistic goals and a timetable to achieve these goals;
- To develop learners' skills in self-evaluation.

The use of the mother tongue in the classroom

Contrary to the principles of the direct method and natural approach in language learning, which favour exclusive use of the target language, excluding the mother tongue completely from the classroom, most recent approaches today suggest that the use of the mother tongue at particular stages of foreign language learning may prove useful.

While there is clearly a place for the mother tongue in the classroom, teachers should make efforts to keep the use of the mother tongue to a minimum. Instead of translating words and/or asking learners to translate, they should demonstrate, act, use simple drawings and/or pictures, explain, give simple definitions. If teachers readily intervene with translation, as soon as learners are provided with an 'equivalent' word or expression, as soon as their curiosity is satisfied, they may lose interest in that particular item. In consequence, the English word or expression is easily forgotten and cannot be easily recalled. This method is easiest for teacher and learner, but may be the least memorable.

Classroom Management

Good classroom management is essential to effective learning. The teacher not only has knowledge of his or her subject (English), but is also the manager of the learning process.

Strategies for classroom management

Classroom management should be thought of in two major parts: Proactive (preventative) and reactive (discipline). Proactive classroom management means establishing the right physical and psychological environment.

- The physical environment is the shape, size, seating arrangements, materials, and equipment in the classroom.
- The psychological environment refers to the emotional tone achieved in the classroom.

Successful classroom management involves not only responding effectively when problems occur, but preventing the frequent occurrence of problems. The most effective decisions in classroom management are based on a clear concept of the goals and intended outcomes that a teacher wishes to accomplish.

Rules and procedures for the organization of the classroom should be developed in conjunction with teaching strategies that help learners meet their personal and academic needs. The teacher should arrange seating and provide simple step-by-step instructions and check they have been understood.

***Communication:** If we accept that language is a vehicle for communication in class and not simply the content of the class, then teachers need to put the learners in situations where they need to communicate. Group and pair work (see further) can provide such situations.*

Effective communication is the foundation for good classroom management. There are certain forms of communication skills that are beneficial in the classroom.

***Monitoring:** Often misbehaviour occurs because learners find "acting out" more interesting than a boring lesson or more rewarding than another experience. Learners may also misbehave when they are not involved in the learning activity, do not understand the task, or cannot obtain assistance when it is needed. So the teacher should find useful techniques for responding to minor classroom disruptions.*

How a lesson is taught

Quality of instruction is a key factor influencing learners' behaviour and achievement. Response to learner misbehaviour is most effective when it maintains or increases the learner's dignity and self-esteem and encourages the learner to be responsible for his or her own behaviour.

Therefore, the teacher should:

- Involve learners in evaluating their own work as well as the teacher's instructions;
- Vary the style as well as the content of instruction in order to address diverse learner learning styles;

- Relate materials to learners' lives whenever possible;
- Create anticipation, and use activities to catch learner interest or increase learner motivation to participate;
- *Engage learner learning through cooperative group work, competitive teams, group discussions, debates, and role-playing.*

In group and pair work learners are responsible for their behaviour, for organising the work in hand, they choose the language that is used, and have to collaborate with the others in the group in order to achieve the task.

Group work and pair work

Group and pair work go hand in hand with the communicative approach, and learning-centeredness.

- Increase the opportunities for learners to use the language;
- Improve the quality of learners talk;
- Allow greater potential for the individualisation of instructions;
- Promote a positive affective climate;
- Have been found to increase learners' motivation.

According to Long and Porter (1985) small group work in the language classroom provides the optimum environment for negotiated comprehensible output. Group and pair work help to use class time more effectively, increase effective learner talking time and encourage cooperation between learners, their independence and responsibility for others.

The roles of both teacher and learners change according to what kind of grouping they are in. In the traditional lecture-style group the teacher controls both the content and the language that is used, s/he is active, taking the lead in the classroom and controlling the behaviour of the learners. The learners are receptive, following the teacher's lead and receiving the content of the message, possibly without really thinking actively about it.

Group work

Group work is based on the idea that learners can learn the language and information from each other. The principle of cooperative learning is

basic to classroom education. It also allows the opportunity for teachers to help with individual problems, for stronger and weaker learners to work on their own and for more learners to get more practice. Group work can be used for problem solving activities, project work, consensus reaching, or information gap activities where more than two learners are involved.

Group work gives learners chances for greater independence as they work together without the teacher controlling every move. They take some of their own learning decisions, they decide what language to use to complete a certain task.

Pair work

Pair work is a specific kind of group work, usually used for doing oral or written exercises. The pairs may work together to produce the answers, or they may ask each other questions in turn.

Pair work is often quite outside learners' experience of school and so we need to train them in the routines of working together, guide them towards acceptable behaviour, give them the opportunity to practise the necessary skills, and make sure they know what we expect of them.

Pair work involves learners working in pairs simultaneously. The reasons for the use of pair work are similar to those of group work. Pair work allows more learners to get more practice. Learners working in pairs are able to share ideas and help each other. Pair work is useful for dialogues and information gap activities, but it can also be used when working on grammar and vocabulary activities, or checking answers.

Teachers need to introduce pair work slowly and gently into classes, allowing the learners to get used to the idea of working more independently, and to develop the necessary skills.

Speaking and Listening

Speaking

Speaking is an interactive process of constructing meaning that involves producing and receiving and processing information (Brown, 1994; Burns & Joyce, 1997 in Harmer, 1998).

When we think about speaking, we mean the learners use any and all the language at their command to perform some kind of oral task. The important thing is that there should be a task to complete and that the learners should want to complete it.

There are three basic reasons why it is a good idea to give learners tasks which encourage them to use all the language at their command.

Rehearsal: getting learners to have a free discussion gives them a chance to rehearse having discussions outside the classroom. For example, having them take part in a role-play at an airport check-in desk allows them to rehearse such a real-life event in the safety of the classroom.

Feedback: speaking tasks where learners are trying to use all and any language they know provides feedback for both teacher and learners. Teachers can see how their class is doing and what language problems they are having whereas learners can find a particular kind of speaking and what they need to do to improve.

Engagement: good speaking activities can and should be highly motivating. If all the learners are participating fully-and if the teacher has set up the activity properly and can give useful feedback, they should get tremendous satisfaction from it.

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<p>The teachers role is the same for all levels. It is marked by children's gradual movement from dependence on the teacher and other language users to increasing independence as a learner.</p> <p>The teacher will:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Be like role-model and involve herself/himself in different activities; • Guide learners and advice according to their needs; • Facilitate when needed, and have the role of co-learner. 	<ul style="list-style-type: none"> • S/he will memorise words, imitate the teacher and peers, take orders and respond. 	<ul style="list-style-type: none"> • Producing short sentences; • Singing a song in English; • Reading a text aloud; • Information gap (Describe and Draw).

Listening

Listening is basic to language learning. It is a fundamental skill for the improvement of spoken and written language. Listening is the first skill to develop when language is learnt. Listening is important because it helps in gaining spoken fluency. There are two types of listening situations in real life, non-interactive and interactive.

- *non-interactive listening situations include listening to the radio, TV, films, lectures. In such situations we usually do not have the*

opportunity to ask for clarification, slower speech or repetition partner.

- *interactive listening situations include face-to-face conversations, and telephone calls, in which we are alternately listening and speaking, and in which we have a chance to ask other participant(s) for clarification, repetition or slower speech.*

There are two basic approaches to listening in the classroom: extensive and intensive.

Extensive listening or listening for gist (listening to an entire piece to gain an overall impression or understanding of what it is about).

Intensive listening or listening for detail (learners listen to the same piece with greater attention to detail).

	Teacher's Role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To motivate the learners; • To raise learner's interest; • To introduce and develop sounds of English; • To familiarise learners with some vocabulary; • To monitor; • To provide lots of exposure to comprehensible input; • To help and encourage learners; • To provide learners with regular listening; • Facilitator. 	<ul style="list-style-type: none"> • Try to understand meaning, not detail; • Understand and respond to simple instructions. 	<ul style="list-style-type: none"> • Listen and do; • Listen and guess; • Listen and draw.

Reading and Writing

Reading

Reading is a very important part of daily life. We read in order to obtain information which is presented in a written form. People read for:

- *Specific purposes*
- *General purposes*
- *Pleasure*

Reading for pleasure is very important because while reading novels or magazines we receive information. We can also acquire vocabulary and even grammar. At the end of level 2 learners should be able to know what the importance is of reading in English. One reason why learners sometimes fail to understand a text even when they know all the vocabulary is because they cannot link what they are reading to something they already know.

At this level it is very important that teachers give learners an opportunity to read material of their choice in English. For example, some learners might enjoy reading a history textbook in English and then telling other learners what they have read.

Writing

The reasons for teaching writing to learners of English as a foreign language include reinforcement, language development, learning style and, most importantly, writing as a skill in its own right.

- Reinforcement: Learners often find it useful to write sentences using new language shortly after they have studied it;
- Language development: The mental activity we have to go through in order to construct proper written texts is all part of the ongoing learning experience;
- Learning style: Some learners are quick at picking up language just by looking and listening, but for many learners the time to think things through, to produce language in a slower way, is invaluable;
- *Writing as a skill: Writing is a basic language skill, just as important as speaking, listening and reading. Learners need to know how to write letters, how to put a written reports together, how to reply to advertisements. They need to know some of writing's special conventions, for example punctuation and paragraph construction.*

	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • The teacher will • Design the task; • Be a role-model; • Guide, coach, advise, facilitate the learners. 	<ul style="list-style-type: none"> • To copy the teacher, follow simple model. 	<ul style="list-style-type: none"> • Writing short sentences on a familiar topic; • Writing postcards; • Copying text.

Dictation

When learners know how to write, one way of encouraging listening is to set a dictation exercise. Here the learners have to write down exactly what the teacher reads out. It is also an exercise in spelling, pronunciation and punctuation. Dictation involves different kinds of mental processes. There is more time to think, to correct mistakes. Teacher should tell the learners how many times the text will be read. It is important to read the text at least twice.

At the end of level 1, learners should be able to write a limited number of words about: greetings, numbers, families, colours, parts of the body, food and drinks.

Vocabulary

Vocabulary teaching and learning is central to learning English. Words have a central place in culture, and learning words is seen by many as the main task in learning another language.

According to Carter and Nunan (2001), knowing vocabulary actively and productively as well as receptively, means that we all understand many more words than we actually use in every day situations. Our active vocabulary is the use of words that we know and are able to use. Our receptive vocabulary is the set of words that we recognize and understand. A definition of learning a word depends crucially:

- *on what we mean by a word;*
- *on how a word is remembered;*
- *over what period of time and what circumstances it can be recalled;*
- *and whether learning a word also means that it is always retained.*

To answer all these questions, four things should constantly be involved such as: putting words in storage through the ear, through the eye, keeping words in storage, retrieving, and using them.

The processing of words at different levels is crucial to learning. The different levels include integration in the learning process of pronunciation, the visual shape of the grammatical structure and semantic patterns of the word.

A systematic approach to vocabulary teaching

A language teacher needs to find systematic ways of helping learners with the vocabulary. A systematic approach might devote lesson time to helping learners at each of the following stages of learning vocabulary when the learners:

- *Meet new words and understand their meaning(s) and the ways they are used;*
- *Practise using the words;*
- *Find ways that help them memorize the words;*
- *Recall and use the words appropriately.*

The teacher in the classroom can help learners understand the meaning by:

- Avoiding language more complex than the word s/he is trying to explain;
- Focusing on the most important usages;
- Using examples;
- Using teachers own and learner's knowledge and feelings to focus on what we understand by this word.

At level 2 they are beginning to read independently selecting simple texts and using a bilingual dictionary or glossary to look up new words. When reading on their own they are beginning to use context to work out what unfamiliar words mean etc.

I	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
Level 1	<ul style="list-style-type: none"> • To recycle words appropriately; • To act or mime words; • To focus learners' attention on pronunciation. 	<ul style="list-style-type: none"> • To imitate, follow orders and respond; • To listen and pick up things correctly; • To match words and pictures. 	<ul style="list-style-type: none"> • Matching pictures to words; • Miming; • Listen, read and say.

The Role of Grammar

If we see language as a building, the words as building blocks or bricks, and grammar as the architect's plan, then we must admit that without a plan, even a million bricks do not make a building. Similarly, one may know a million English words, but if s/he does not know how to put them together, s/he cannot speak English (Sesnan, 1997).

In the light of this statement, the question is not whether to teach grammar or not, but *how* to teach it. We should consider which approach to adopt in teaching grammar, whether to teach form before meaning, or meaning before form, and what strategies and techniques to use in order to enable learners to put their knowledge of grammar into use and communicate effectively. It is the teacher's responsibility to estimate which approach would yield best effects at a particular stage of learning, or with a particular class.

	Teacher's role	Learner's role	Possible activities
Level I	<ul style="list-style-type: none"> • To expose learners to particular language items; • To offer appropriate examples; • To provide opportunities for restricted use of language items; • To make activities playful and enjoyable. 	<ul style="list-style-type: none"> • Gasp the meaning of the language items; • Show readiness to participate in activities; • Practice language items in communicative activities. 	<ul style="list-style-type: none"> • Demonstration ; • Games; • Songs; • Magic tricks; • Drawing.

According to the findings of the authors mentioned above, at this level, learners should be able to recognize different word categories and put words into phrases. They may also be able to combine phrases in order to form sentences. They should be able to deal with both Yes/No questions and WH-questions. At this level, learners may be able not only to grasp the meaning of language items, but also to understand particular aspects of the language system. Developing their cognitive and meta-cognitive skills, learners should be able to understand and use the rules of grammar. Regardless of this, teachers should be careful, when discussing explicitly and explaining the grammar, not to overdo, that is not to lecture on grammar. Instead, they should demonstrate grammar through substitution tables, or drills incorporated within communicative activities.

Assessment and Evaluation

There are many reasons for assessing learners. Some of them are:

- to compare learners with each other;
- to see if learners have reached a particular standard;
- to help the learners' learning;
- to check if the teaching programme is successful.

Teaching means changing the learner. Teachers will always want to know how effective their teaching has been- that is, how much their pupils have changed.

This change can be in:

- The amount of English learners know;
- The quality of the English they use;
- Their ability to use English.

The general word for measuring the change is assessment. Naturally if we want to assess how much pupils have changed, we have to know exactly what they already **know** and what they can already **do**.

There are different types of assessment (or evaluation):

Self assessment (self - evaluation) relies on:

- The amount of effort expended in research;
- The amount of effort expended on initial organization;
- The amount of organization;
- The amount of effort spent on writing.

Group assessment (group - evaluation) can be done by:

- Evaluating individual learner progress within the group;
- Awarding group and individual marks.

This fosters cooperation among the learners, they promote higher achievement, greater motivation, and a more positive attitude towards the subject area and greater social skills.

Individual assessment (evaluation) is more readily accepted by learners, shows learners activity, his/her participation level in the group activity, willingness to respect the viewpoints of others.

Combination of group and individual assessment - the group component may foster the spirit of cooperation, and the individual component may permit the recognition of individual contributions.

The use of work samples, portfolios and projects. These folders or portfolios may be used to collect samples of a range of learners' work over the course of a term or a year. All these may reflect the learners' overall development and show learners' progress.

If teachers want to find out how effective their teaching has been, or if they want to evaluate the learners' progress the tests are used. Tests are conducted in class by the teacher. They measure the results of learners' performance. Teaching and testing always go hand-in-hand. Questions are often asked to check if the learners have understood what has been said. Equally, they may be asked to find out whether a particular point needs to be taught. We instinctively know why we ask a question: whether it is to teach or to test something.

Some major reasons for testing are:

- To diagnose learners' standard on arrival;
- To measure learners' progress;
- To find out how much pupils have learned;
- To find out the quality of learning;
- To find out how many of the class have learned what they were supposed to learn;
- To motivate pupils;
- To show the teacher what to teach next.

There are different kinds of tests, such as:

- **Proficiency tests** to examine a general standard in ability, regardless of the teaching programme;
- **Achievement tests** that examine whether learners can do what they have been taught, either by testing specific syllabus items or general objectives;

- **Placement tests** are a mixture of the above two, depending on what criteria we use to place the learner;
- **Diagnostic tests** use **proficiency** or **achievement tests** to analyse strengths and weaknesses in the learner or the teaching programme itself.

We see **evaluation** as wider than testing. Testing may be a successful tool in evaluation, but we also think there are other criteria for assessing someone's performance. Evaluation is not limited to numbers or just giving learners marks. Instead of trying to count or measure learner's ability to make useful contribution to the class, we can simply judge whether s/he makes a contribution or not, and sometimes we will have to justify, negotiate, and possibly modify our opinions.

Evaluation looks for illumination: How did you learn that? Why did you learn that? This means that we are doing something **with** the learner, rather than **to** the learner. By asking these questions, we will learn a lot of extra information, such as:

- What the learner thinks s/he is learning;
- What the learner thinks is easy / difficult;
- What the learner enjoys / hates doing in the class;
- Where the teaching programme and the learner don't meet;
- Where the teaching programme need re-designing.

With the evaluation we are trying to help the learner to learn, so it is not an assessment, in fact it is aid to learning. In other words, we can use assessment procedure to develop and improve, not only the learner, but also the teaching programme and even the school.

Band Descriptors for Assessing Language Skills

Band	Listening	Speaking		Reading	Writing
		Fluency	Accuracy		
5	Can understand all the message	Does task very well. Little or no hesitation	Good pronunciation, use of vocabulary and grammar	Can understand all the text	Work is well organised. Good punctuation. Few or no mistakes
4	Can understand most of the message	Does the task well. Some hesitation	Good pronunciation, vocabulary and grammar. A few mistakes	Can understand most of the text	Work is mostly well organised Good punctuation. A few mistakes
3	Can understand some of the message	Does the task adequately. Quite a lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are adequate.. Quite a lot of mistakes but it is possible to understand the learner	Can understand some of the text	Some problems with the message and/or punctuation and/or organisation, but it is possible to understand the message
2	Can understand a little bit of the message	Does not do the task adequately. A lot of hesitation	Pronunciation, vocabulary and grammar are limited. It is difficult to understand the learner	Can understand a little bit of the text	Problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is difficult to understand the message
1	Can understand very little of the message	Is not really able to do the task at all	Very hard or impossible to understand the learner.	Can understand very little or none of the text	Significant problems with the message and/or punctuation and/or organisation. It is almost impossible to understand the message

The table above sets out bands which describe levels of achievement in the four skills. This band descriptors are intended to apply to specific tasks (e.g. listening to a story, talking about a picture, reading about an invention, writing a letter), as an aid to the teacher and learner in assessing performance. It is of course perfectly possible for a learner to perform to different bands of achievement for different task and different skills.

MATEMATIKA

MATEMATIKË

(5 orë në javë, 90 orë në vit)

HYRJE

Në shekullin XXI matematika gjithnjë e më tepër po zë një vend qendror jo vetëm në studimin e fenomeneve natyrore dhe teknike, por ajo me ndërtimin e saj të argumentuar e logjik zë vend qendror në arsimimin e përgjithshëm të individit. Në kuptimin më të përgjithshëm mësimi i matematikës i kushtohet njohjes më precize të botës në të cilën jetojmë. Duke mësuar matematikën, individi aftësohet për një perceptim më real të fenomeneve që e rrethojnë atë dhe njëkohësisht aftësohet që më me lehtësi të arrijë në përfundime logjike për të zgjidhur edhe shumë probleme jetësore e shoqërore. Prandaj, lënda e matematikës paraqet një rën ndër lëndët e arsimimit të përgjithshëm në shkollën fillore, me detyra të shumëfishta arsimore-informative dhe edukative.

Nxënësi në klasën e tretë ka arritur një shkallë më të gjerë të njohurive lidhur me kuptimet themelore të matematikës (p.sh., kuptimin e bashkësisë, të nënbashkësisë, të shoqërimit një për një dhe kuptimet e ndryshme gjeometrike). Në klasën e katërt do të duhej që shkallë shkallë të thelloheshin njohuritë e tij për konceptet në fjalë dhe t'i kushtohet më shumë rëndësi zgjidhjes së problemeve praktike me të cilat ndeshemi në jetën e përditshme. Do të duhej të zgjedhen ushtrime ku kërkohet një shkathtësi më e madhe mendore. Sikurse në klasën e tretë, duhet të ekzistojë synimi i mësimdhënësve të zhvillojnë aftësitë te nxënësit për të vërejtur ngjashmëritë dhe dallimet në forma dhe raporte si dhe aftësitë për të bërë krahasime. Për dallim nga klasa e tretë, do të duhej të nxiten më shumë për një punë të pavarur. Do të duhej që me një synim të vazhdueshëm të shkohet drejt një ngritjeje të përpikërisë së nxënësve, kur është fjala për veprimet matematike me numra. Për të arritur këtë synim, do të duhej që gjatë mësimdhënies të futen në funksion strategjitë përkatëse të mësimdhënies.

QËLLIMET

Programi i lëndës së matematikës për klasën e katërt ka për qëllim:

- Të zhvillojë te nxënësit imagjinatën, kureshtjen, vëmendjen, kujtesën dhe intuitën;
- Të aftësojë nxënësit të shprehen drejt, qartë dhe saktë;
- Kultivimin e vetiniciativës, të punës së pavarur dhe të bashkëpunimit;
- Të aftësojë nxënësit që dituritë e fituara t'i zbatojnë në situata të ndryshme nga jeta e përditshme;
- Aftësimin e nxënësve, që dituritë e fituara t'i shfrytëzojnë në mësimin e matematikës dhe të lëndëve të tjera në nivelet më të larta të shkollimit.

Objektivat e përgjithshëm

Nga përmbajtja programore e klasës së katërt, nxënësi duhet të jetë në gjendje:

- Të kryejë veprimet e mbledhjes, të zbritjes, të shumëzimit dhe të pjesëtimit të numrave 1-10000 dhe të dijë t'i paraqesë numrat thyesorë në boshtin numerik.
- Të zbatojë dituritë e fituara në zgjidhjen e problemeve të ndryshme nga jeta e përditshme.
- Të zgjidhë barazime dhe jobarazime numerike dhe t'i zbatojë ato në zgjidhjen e problemeve konkrete.
- Të dallojë vijat dhe figurat e rrafshta (drejtkëndëshin, katrorin, rrethin, paralelogramin, trapezin) nga sipërfaqet përkatëse.
- Të dallojë trupat gjeometrikë (kubin, kuboidin (kuadrin), prizmin, piramidën); numrin e faqeve, të brinjëve dhe të kulmeve të tyre dhe të dallojë konin, cilindrin, rruzullin nga sipërfaqet përkatëse (sipërfaqja konike, sipërfaqja cilindrike, sfera).
- Të dallojë figurat simetrike.
- Të bëjë zhvendosjen paralele të disa figurave.

- Të mbledhë dhe të sistematizojë të dhëna të thjeshta.
- Të njohë njësitë për matjen e gjatësisë së segmenteve (mm, cm, dm, m, dkm, hm, km); njësitë për matjen e masave (g, dkg, hg, kg, kv, t); njësitë për matjen e lëngjeve (l, dkl, hl, cl, dcl, ml); njësitë për matjen e kohës (sec, min, h, dita muaji, viti, dekada, shekulli).
- Rrjetet koordinative; koordinatat e pikave (në rrafsh).
- T'i paraqesë të dhënat gjatë matjeve me anë të tabelave.

PLANIFIKIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE			
KATEGORITË	NËNKATEGORITË	Nr. i orëve	%
1. Bashkësitë	Bashkësitë	8	8,8
	Relacionet		
2. Aritmetika dhe algebra	Numrat natyrorë deri në 10000	51	56,6
	Veprimet me numrat 1-10000 dhe vetitë e veprimeve		
	Barazimet dhe jobarazimet		
3. Gjeometria dhe matjet	Drejtëzat	23	25,5
	Format gjeometrike		
	Matjet		
4. Përpunimi i të dhënave	Përpunimi i të dhënave	8	8,8

PËRMBAJTJA E PROGRAMIT DHE REZULTATET E PRITSHME

Kategoritë	Nënkategoritë	Përmbajtja programore	Rezultatet e pritshme
1. Bashkësitë dhe relacionet	1.1. Bashkësitë 1.2. Relacionet	<ul style="list-style-type: none"> • Simbolet \in dhe \notin. • Çiftimi i elementeve të dy bashkësive. 	<p>Nxënësi duhet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të identifikojë elementet që i takojnë bashkësisë dhe elementet që nuk i takojnë; • Të formojë nënbashkësi të bashkësisë së dhënë, duke veçuar elementet sipas ndonjë cilësie; • Të krahasojë bashkësitë nëpërmjet çiftimit të elementeve. • Të kuptojë nocionin e Pasqyrimit duhet:
2. Aritmetika dhe algjebra	2.1. Numrat natyrorë deri në 10000 2.2. Veprimet me numra 1-10000 dhe vetitë e veprimeve 2.3. Barazimet dhe jobarazimet	<ul style="list-style-type: none"> • Numrat natyrorë deri në 10000. Kuptimi, shkrimi dhe leximi i numrorëve deri në 10000; krahasimi dhe renditja e tyre . Numërori i rregullt dhe i zbërthyer (sipas mijësheve, qindësheve, dhjetësheve e njësheve). • Mbledhja e numrave deri në 10000 pa kalim dhe me kalim të dhjetëshes, qindëshes dhe mijëshes. • Zbritja e numrave deri në 10000 pa prishje dhe me prishje të dhjetëshes, qindëshes 	<ul style="list-style-type: none"> • Të lexojë dhe të shkruaj drejt dhe saktë numrat natyrorë 1-10000; • Të kryejë mbledhjen dhe zbritjen e numrave 1-10000 pa kalim, përkatësisht pa prishje të dhjetëshes, qindëshes dhe mijëshes; • Të kryejë zbritjen e numrave 1-10000 me kalim, përkatësisht me prishje të dhjetëshes, qindëshes dhe mijëshes; • Të kryejë shumëzimin e numrave dyshifrorë me dyshifrorë, numrave

		<p>dhe mijëshe.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Shumëzimi i numrave të mëdhenj dhe vetitë e shumëzimit (Shumëzimi me dhjetëshe, qindëshe dhe mijëshe të plota; shumëzimi i numrit treshifror me numër njëshifror; shumëzimi i numrit treshifror me numër dyshifror; shumëzimi i dy numrave treshifrorë; shumëzimi i numrorëve me zero në fund). • Pjesëtimi i numrave të mëdhenj dhe vetitë e pjesëtimit. (Pjesëtimi i numrit dyshifror e treshifror me numër njëshifror; pjesëtimi i numrit treshifror me numër dyshifror). • Shumëfishat dhe pjesëtuesit e një numri. • Shprehje të thjeshta numerike (me kllapa dhe pa kllapa përparësia e veprimeve të ndryshme llogaritëse). • Përdorimi i shkronjave (shkronjat si vendmbajtëse të numrave; gjetja e vlerës së shprehjes shkronjore për vlera të ndryshme të shkronjës). • Ekuacionet dhe inekuacionet e formës $a \pm x \neq b, a \pm x < b \text{ ose } > b$; $x \cdot a = l, a \neq 0, x \cdot a < b, a \neq 0, x \cdot a > b, a \neq 0, a \cdot x = b, x \neq 0, a \cdot x < b, x \neq 0, a \cdot x > b, x \neq 0, a \cdot x = b, x \neq 0, a : x < b, x \neq 0, a : x > 0,$ 	<p>dyshifrorë me treshifrorë dhe të numrave treshifrorë me treshifrorë, në rrjesht dhe në shtyllë;</p> <ul style="list-style-type: none"> • Të kryejë pjesëtimin e numrave dyshifrorë me numrat njëshifrorë dhe treshifrorë me dyshifrorë; • Të gjejë pjesëtuesit dhe shumëfishat e një numri; • Të gjejë vlerën e shprehjes shkronjore për vlera të ndryshme të shkronjave • Të zgjidhë ekuacionet dhe inekuacionet e formës $a \pm x \neq b, a \pm x < b \text{ ose } > b$ $x \cdot a = l, a \neq 0, x \cdot a < b, a \neq 0, x \cdot a > b, a \neq 0, a \cdot x = b, x \neq 0, a \cdot x < b, x \neq 0, a \cdot x > b, x \neq 0, a \cdot x = b, x \neq 0, a : x < b, x \neq 0, a : x > 0, x \neq 0, x : a = b, a \neq 0, x : a = b, a \neq 0, x : a < b, a \neq 0, x : a > b, a \neq 0;$ <p>dhe t'i zbatojë ato në detyra të thjeshta me fjalë.</p> <ul style="list-style-type: none"> • T'i kuptojë thyesat më të vogla dhe më të mëdha se një; thyesat që paraqesin të njëjtin numër dhe të krahasojë thyesat me emërues të njëjtë dhe me numërues të njëjtë. • T'i paraqesë numrat thyesorë në
--	--	---	--

		$x \neq 0, x : a = b, a \neq 0, x : a = b, a \neq 0, x : a < b, a \neq 0, x : a > b, a \neq 0.$ <ul style="list-style-type: none"> • Numrat racionalë. Thyesat si pjesë të barabarta të tërësisë; thyesat më të vogla dhe më të mëdha se një; thyesat që paraqesin të njëjtin numër (përforcim i njohurive për thyesat nga kl.III); krahasimi i thyesave (me emërues të njëjtë; me numërues të njëjtë). 	boshtin numerik;
3. Gjeometria dhe matjet	3.1. Drejtëzat 3.2. Format gjeometrike 3.3. Matjet	<ul style="list-style-type: none"> • Segmenti, drejtëza, gjysmëdrejtëza; drejtëzat pingule (normale) dhe paralele. • Pozita reciproke e dy drejtëzave; • Këndi (si rrotullim); këndi i drejtë (si $\frac{1}{4}$ e rrotullimit të plotë); këndi i shtrirë (si $\frac{1}{2}$ e rrotullimit të plotë); • Krahasimi i këndeve; këndi i ngushtë (si kënd më i vogël se këndi i drejtë), këndi i gjerë (si kënd më i madh se këndi i ngushtë). • Vijat dhe figurat e rrafshëta (drejtkëndëshi, katrori, rrethi, paralelogrami, trapezi dhe sipërfaqet përkatëse). • Trupat gjeometrikë (kubi, kuboidi (kuadri), 	<ul style="list-style-type: none"> • Të caktojë segmentet në drejtëz, duke bërë bartjen me kompas nga vija e thyer; • Të dallojë drejtëzat normale (pingule) dhe drejtëzat paralele; • Të dallojë këndin e drejtë, të shtrirë dhe të plotë. Pastaj këndin e ngushtë dhe të gjerë; • Të dallojë drejtkëndëshin, katrorin, rrethin, paralelo-gramin dhe trapezin dhe sipërfaqet përkatëse; • Të gjejë perimetrat e shumëkëndëshave, duke bërë matjen e gjatësive të brinjëve me vizore;

		<p>prizmi, piramida), numri i faqeve, i brinjëve dhe i kulmeve të tyre; (vërehet se $f + k - b = 2$, f – numri i faqeve, k – numri i kulmeve, b – numri i brinjëve). Koni, cilindri, rruzulli dhe sipërfaqet përkatëse (sipërfaqja konike, sipërfaqja cilindrike, sfera).</p> <ul style="list-style-type: none"> • Matja e gjatësisë së segmenteve (njësitë: mm, cm, dm, m, dkm, hm, km). • Njësitë për matjen e masave (g, dkg, hg, kg, kv, t). • Njësitë për matjen e lëngjeve (l, dkl, hl, cl, dcl, ml). 	<ul style="list-style-type: none"> • Të dallojë kubin, kuadrin, prizmin, piramidën dhe të caktojë numrin e brinjëve, faqeve dhe qosheve (këndeve) të tyre; • Të dallojë figurat e përputhshme (kongruente); • Të kryejë matjen e gjatësive të shprehura me anë të njësive mm, cm, dm, m dhe të kuptojë njësitë: dkm, hm dhe km. • Të kryejë matjen e lëngjeve
4. Përpunimi i të dhënave	4.1. Përpunimi i të dhënave	<ul style="list-style-type: none"> • Përpunimi i të dhënave dhe i situatave të thjeshta kombinatorike (përforsim i njohurive përkatëse të fituara në klasat paraardhëse). 	<ul style="list-style-type: none"> • Të paraqesë të dhënat me anë të tabelave, shtyllave dhe t'i lexojë ato. • Të zgjidhë probleme të thjeshta kombinatorike.

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Shkolla duhet të shërbejë për ngjalljen dhe ruajtjen e interesimit të fëmijëve për matematikën dhe gradualisht ta zhvilloj atë.

- Mësimi i matematikës asnjëherë nuk guxon të jetë abstrakt dhe verbal, sepse matematika në esencë edhe ashtu vepron me kuptime dhe relacione abstrakte. Duhet që sa më shumë të ofrohet, duke u shërbyer me lojëra, eksperimente dhe situata reale nga jeta e përditshme.
- Mënyra e të nxënës të dijes duhet të zhvillohet në formë të një spiraleje, sepse veprimet dhe strukturat matematike nuk është e mundshme që përnjëherë dhe në tërësi të kuptohen. Do të ishte mirë që çdo herë të lidhen dhe të gërshetohen tërësitë e vogla të përmbajtjeve në tërësi më të mëdha, në atë mënyrë që, duke futur përmbajtjen e re, të përvetësohen dhe të përforcohen sa më shumë përmbajtjet paraprake.
- Motivimi është çelës i të mësuarit të matematikës. Andaj, mjeshtria e mësimit për motivimin e nxënësve që të punojnë në mënyrë të vazhdueshme dhe sistematike është me rëndësi të posaçme. Kjo arrihet me zgjedhjen e ushtrimeve të përshtatshme, të cilat nxisin të menduarit logjik të nxënësit.
- Në klasën e katërt do të duhej të avancohen shkathtësitë e nxënësit për një llogaritje më precize gjatë veprimeve me numra dhe krahasimit të tyre. Andaj, detyrë e mësimit është të gjejë mënyrën dhe të zgjedhë teknikat përkatëse të mësimit. Këtë mund ta arrijë me mësimin e individualizuar, punën në grupe të vogla etj.
- Duhet pasur kujdes që, gjatë ushtrimeve, nxënësit të stimulohen të zgjidhin detyra konkrete nga jeta e përditshme, sa herë që një mundësi e tillë ekziston. Në këtë mënyrë nxënësit do të kuptonin në vazhdimësi rolin e matematikës. Po që se është e mundur, do të ishte mirë të ofrohen sa më shumë variante të zgjidhjes së detyrave.
- Qëllimi i të mësuarit të matematikës nuk është në arritjet rutinore, të mësuarit mekanik të fakteve ose të veprimeve, por përvetësimi me themel i materies. Duhet të kihet parasysh që fondi i njohurive dhe i shkathtësive të arritura gjithmonë të jetë në dispozicion të nxënësit.

- Duhet të zgjidhen ushtrime të përshtatshme, që të zhvillohet intuita në shkallën e nevojshme për të lëvizur gjithmonë një hap përpara.
- Mësimdhënësi duhet të shtojë dinamikën e punës për ta realizuar planin dhe programin e lëndës, pasi që fondi i përgjithshëm i orëve është mjaft i vogël (90 orë). Për këtë arsye nuk duhet tepruar me detyra të tipit të njëjtë dhe për njësi të caktuara duhet marrë më pak shembuj.

Për të arritur rezultatet optimale në fushën e mësimdhënies së matematikës, rëndësi të jashtëzakonshme luan hartimi i programit të mirë, i teksteve të mira, trajnimi i mirë i mësimdhënësve dhe përdorimi i metodave dhe i teknikave përkatëse të mësimdhënies, në pajtim me kushtet dhe rrethanat në të cilat zhvillohet mësimi.

VLERËSIMI

Vlerësimi përfshin tërë veprimtarinë e cila shërben për të gjykuar për shkallën e arritshmërisë së nxënësit.

Mësimdhënësi gjatë vlerësimit duhet të ketë parasysh përmbajtjen programore dhe standardet e arritshmërisë të saktësuara me program.

Nivelet e arritshmërisë

Shkalla e arritshmërisë së nxënësve vlerësohet duke u bazuar kryesisht në tri nivele:

Niveli I. - Përfshin arritshmërinë minimale, që d.m.th. paraqet minimumin e domosdoshëm të cilin duhet ta arrijnë të gjithë nxënësit. Pra, paraqet kufirin e poshtëm (të lejueshëm) të përvetësimit të përmbajtjes programore, e që në përqindje do të shprehej me 40% të materialit të zhvilluar. Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet me ndihmën e mësimdhënësit me anë të një numri të kufizuar metodash, i arsyetojnë faktet e thjeshta matematike me ndihmën e mësuesit dhe komunikojnë për njohuritë matematike, duke pasur gjithmonë këtë ndihmë.

Niveli II. - Paraqitet me kufijtë e rezultateve të shprehura në përqindje (50%-80%). Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet dhe i arsyetojnë faktet matematike me ndihmën e

kufizuar të mësimdhënësit, me anë të një numri jo të madh të strategjive dhe të metodave, me disa gabime apo me mangësi të vogla.

Niveli III. - Është niveli më i lartë apo niveli i avancuar (maksimal) i arritjes së nxënësve i shprehur në përqindje (mbi 80%). Në këtë nivel duhet të përfshihen nxënësit të cilët i zgjidhin problemet dhe i arsyetojnë faktet matematike, në mënyrë të pavarur. Zgjidhin probleme matematikore me metoda të ndryshme, analizojnë dhe komentojnë rezultatet e fituara në mënyrë të pavarur dhe të saktë, me gjuhë të qartë dhe rrjedhshmëri logjike.

Procedura e vlerësimit

Procedura e vlerësimit rekomandohet të bëhet në harmoni me standardet e vendosura. Është e kuptueshme se vlerësimi duhet të ndjekë qëllimet arsimore, objektivat mësimorë, objektivat e vlerësimit. Vlerësimi duhet të mbështetet në një sasi të konsiderueshme të dhënash në të cilat duhet të përfshihen këto elemente:

- vlerësimi i përgjigjeve me gojë;
- vlerësimi i aktivitetit gjatë debateve në klasë;
- vlerësimi i ndihmesës gjatë punës në grup;
- vlerësimi i detyrave të shtëpisë
- testet për një grup temash të caktuara;
- testet në fund të kategorisë së përmbajtjes;
- testet në fund të gjysmëvjetorit;
- testet në fund të vitit etj.

Në fund të vitit duhet të nxirret nota përfundimtare, e cila fitohet duke nxjerrë mesataren e vlerësimeve.

LIDHJET NDËRLËNDORE (NDËRKULIKULARE)

Matematika në klasën e katërt ndërlidhet me:

- **Gjuhën amtare**-“përkthimi” i shprehjeve matematike nga gjuha e zakonshme në gjuhën matematike dhe anasjelltas;

- **Artet e bukura**-vizatimi i vijave të drejta të lakuara, të hapura, të mbyllura dhe i figurave të ndryshme gjeometrike;
- **Edukatën fizike dhe sportet**-orientimi në hapësirë (lëvizjet majtas, djathtas, para, pas; kërcimet lart, larg etj.; matjet e ndryshme;
- **Punëdore**-ndërtimi i figurave dhe i trupave të ndryshëm gjeometrikë nga kartoni, plastelina, argjila etj.

LITERATURA E PREFERUAR

K. Dedej, A. Frashëri, *Matematika për klasën e katërt*
Fletë pune për klasën e katërt
Libri i mësuesit për klasën e katërt

SHKENCAT NATYRORE

- **Njeriu dhe natyra**

NJERIU DHE NATYRA

(2 orë në javë, 36 orë në vit)

HYRJE

Lënda **Njeriu dhe natyra**, që do të mësohet në klasën e 4-të dhe në klasën e 5-të të mësimi joformal, është vazhdimësi e lëndës me të njëjtin emër që ka filluar të mësohet në klasën e 3, si lëndë e integruar e shkencave të natyrës: biologjisë, kimisë, fizikës dhe gjeografisë. Në kuadër të kësaj lënde, nxënësit do të njihen me natyrën që na rrethon, lëvizjet e trupave, bashkëveprimet e tyre, vetitë, përbërjen, strukturën, kërkesat e njeriut për shfrytëzimin e të mirave materiale nga natyra, ushqimin, burimet e energjisë dhe ruajtjen e mjedisit jetësor.

QËLLIMET

Programi i lëndës **Njeriu dhe natyra** në klasën e katërt dhe të pestë të mësimi joformal ka për qëllim:

- të zhvillojë aftësi të nxënësit për të njohur natyrën, objektet e saj, mjedisin jetësor dhe ruajtjen e tij;
- të krijojë vetëdije për unitetin material të të gjithë trupave në natyrë dhe lëvizjen e vazhduar të tyre;
- të kultivojë shprehi dhe të fitojë shkathtësi për vrojtime, matje, arritje në përfundime të sakëta të ligjshmërive natyrore, ndërlihdje të tyre dhe punë të pavarur në zgjidhjen e problemeve konkrete;
- të formohet si personalitet , stabil dhe vetëkritik, i qëndrueshëm dhe i gatshëm për bashkëpunim me mësimdhënës në shkollë dhe jashtë saj dhe i aftë në ballafaqim me sfidat e jetës.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM DHE SPECIFIKË

Nxënësi duhet të jetë në gjendje:

Të njohë:

- fakte, terma dhe koncepte lidhur me të ushqyerit e qenieve të gjalla, riprodhimit të bimëve, trashëgimit të veçorive, ndërtimin, llojllojshmërinë e qenieve të gjalla (bimët dhe shtazët pakurrizore) dhe marrëdhëniet e tyre me mjedisin;
- lëndën si përbërëse të trupave dhe format e ndodhjes së saj në natyrë;
- mjedisin natyror në rrethinë dhe më gjerë;
- njësitë matëse të madhësive themelore të natyrës;
- proceset themelore natyrore me të cilat ndeshet në jetën e përditshme;
- paraqitjen e skicave, planeve, hartave dhe aerofotografive.

Të kuptojë:

- proceset jetësore, ndërtimin, llojllojshmërinë e qenieve të gjalla (bimët dhe shtazët pakurrizore) dhe marrëdhëniet e tyre me mjedisin;
- ndërlidhjet dhe shndërrimet e lëndës në energji;
- bashkëveprimet e trupave që takohen (shtypja, fërkimi) dhe që nuk takohen (gravitacional, elektrik dhe magnetik);
- procese natyrore në rrethinë e më gjerë dhe ndryshimet e tyre.

Të zbatojë:

- njohuritë për proceset jetësore dhe llojllojshmërinë e qenieve të gjalla në situata të jetës së përditshme;
- njësitë matëse (metrin, peshoren, litrin, orën, termometrin) dhe mënyrën e zmadhimit apo zvogëlimit të fërkimit, për nevojat e jetës;
- metoda ndarëse të përzierjeve në përbërës;

Të analizojë:

- proceset jetësore (të ushqyerit, riprodhimit, trashëgimit), ndërtimin dhe ekologjinë e qenieve të gjalla;

- faktorët që ndikojnë në shndërrimet e lëndës;
- nënfishat e njësive matëse (metrit, kilogramit, litrit dhe orës) dhe raportet mes nënfishave të njësive përkatëse;
- disa procese natyrore (qarkullimin e ujit, shpërbërjen e shkëmbinjve, gërryerjen dhe bartjen e materialit) në rrethinë dhe më gjerë.

Të sintetizojë:

- përzierje të ndryshme të dy e më shumë lëndëve për të përfituar lëndë të reja;
- vetinë e përbashkët të bashkëveprimit të trupave në mekanikë pa u takuar fare, magnetizëm dhe astronomi dhe të burimeve të dritës.

Të vlerësojë:

- rolin e natyrës në jetën dhe veprimtarinë e njeriut;
- njësitë matëse themelore për përcaktimin sasior të madhësive në jetën e përditshme;
- të mirat materiale që ia sjell natyra njeriut dhe sjelljet e njeriut ndaj natyrës në funksion të ruajtjes së mjedisit të shëndetshëm.
- lidhjet mes kushteve natyrore dhe njeriut në rrethinë dhe më gjerë.

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE **2 orë në javë, 36 orë në vit**

Kategoritë	Nënkategoritë	Numri i orëve	%
I. Qeniet e gjalla dhe proceset jetësore	1. Karakteristikat e qenieve të gjalla 2. Bimët dhe kafshët 3. Qenjet e gjalla dhe mjedisi	12	32.43
II. Lënda dhe energjia	1. Lënda dhe vetitë e saj 2. Shndërrimet e lëndës	8	22.97
III. Proceset fizike	1. Forca dhe lëvizja 2. Elektriciteti, magnetizmi dhe drita	9	24.32
IV. Toka dhe gjithësia	2. Rrethina, Toka, Dielli, Hëna dhe planetet	7	20.27
Tërësisht		36	99.99

Kategoria	Nënkategoria	Përmbajtja programore	Rezultatet e pritura	Lidhja ndërlëndore
I. Qeniet e gjalla dhe proceset jetësore	I.1. Karakteristikat e qenieve të gjalla Bimët dhe shtazët	<ul style="list-style-type: none"> - Të gjitha qeniet e gjalla janë të ndërtuara nga qelizat - Qelizat e bimëve dhe të shtazëve janë të ngjashme, por edhe ndryshojnë për nga forma dhe disa pjesë të tyre. - Me ndihmën e mikroskopicit mund të shihen shumë pjesë të qelizës (membrana, muri qelizor, citoplazma, bërthama) - qeniet e gjalla mund të jenë të ndërtuara vetëm nga një qelizë ose nga shumë qeliza. ○ Ndërtimi i lules dhe riprodhimi i bimëve me lule - Riprodhimi i bimëve pa lule (halorët, myshqet dhe fiernat). □ Të ushqyerit e bimës, të shtazës dhe të njeriut. □ Trashëgimi i veçorive prej prindërve në pasardhës të njeriut, shtazët dhe bimët. 	<ul style="list-style-type: none"> - Përshkruan ndërtimin dhe përdor mjetet zmadhuese optike të caktuara për të vrojtuar objektet e imëta. - Shpjegon se të gjitha qeniet e gjalla janë të ndërtuara nga blloqet ndërtuese të quajtura qeliza. Emërton dhe përshkruan pjesët themelore të qelizës bimore dhe shtazore (membranën qelizore, murin qelizor, bërthamën, kloroplastin dhe citoplazmën). - Dallon qelizën bimore nga ajo shtazore. - Përshkruan karakteristikat e organizmit njëqelizor dhe emërton disa përfaqësues tipikë. - Emërton pjesët themelore të lules dhe përshkruan procesin e pjalmimit 	<p>Me artin figurativ lidhur me paraqitjen vizuale dhe modelimin me materiale të ndryshme të natyrës dhe gjallesave të ndryshme. Me teknologjinë informative (INTERNET) faqe interneti për fëmijë për plotësimin dhe zgjerimin e njohurive lidhur me natyrën.</p> <p>Me edukatën qytetare për edukimin dhe ndërgjegjësimin e</p>

	<p>Qeniet e gjalla dhe mjedisi jetësor</p>	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Bimët pa lule (myshqet, fiernat, halorët) ❑ Bimët me lule (barishtore, drunore, të ngrënshme, të pangrënshme. ❑ Karakteristikat e shtazëve pa shtyllë rruazore dhe grupet kryesore të shtazëve pa shtyllë rruazore. ❑ Qeniet e gjalla së bashku me mjedisin jetësor formojnë ekosistemin. ❑ Të gjitha qeniet e gjalla në një ekosistem formojnë bashkësinë jetësore .Bimët janë prodhues, shtazët konsumues, kurse mikrobet shpërbërës. ❑ Ndotja e ajrit nga burimet e ndryshme (fabrikat, komunikacioni etj.) dëmton shëndetin e njeriut dhe të gjallesave të tjera 	<ul style="list-style-type: none"> - Dallon se disa bimë, siç janë myshqet dhe fiernat, nuk kanë lule, por riprodhohen me anë të sporeve ose të farave të cilat ndodhen në boçë (halorët) - Përshkruan mënyrat e të ushqyerit të bimës, të njeriut dhe të shtazës - Shpjegon konceptin e dukurisë së trashëgimit të vetive nga prindërit në pasardhës te njeriu, shtazët dhe bimët - Emërton dhe përshkruan ndërtimin e përfaqësuesve tipikë të bimëve pa lule në rrethinën ku jeton. - Përshkruan ndërtimin e bimëve pa lule dhe të bimëve me lule në rrethinën ku jeton dhe emërton përfaqësuesit tipikë. - Përshkruan karakteristikat themelore dhe emërton përfaqësuesit tipikë të shtazëve pa shtyllë kurrizore - Përshkruan kuptimin e ekosistemit dhe të komponenteve përbërëse të 	<p>fëmijëve për ruajtjen dhe mbrojtjen e natyrës dhe të botës së gjallë.</p> <p>Me gjuhën shqipe për komunikimin e drejtë në të folur dhe në të shkruar të njohurive lidhur me natyrën</p>
--	---	---	--	--

			<p>ekosistemit.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Emërton burimet e ndryshme të ndotjes së ajrit. - Përshkruan pasojat e ndotjes së ajrit për shëndetin e njeriut dhe të gjallesave të tjera. 	
II. Lënda dhe energjia	<p>II.1. Lënda dhe vetitë e saj</p> <p>II.2. Shndërrimet e lëndës</p>	<p>1. Lënda si përbërëse e trupave</p> <ul style="list-style-type: none"> □ Lëndët e pastra dhe të përziëra □ Uji, ajri dhe toka si burime të lëndëve të pastra dhe të lëndëve të përziëra. □ Metodat e ndarjes së lëndëve të përziëra në lëndë të pastra. <p>2. Shndërrimet e kthyeshme dhe të pakthyeshme</p> <ul style="list-style-type: none"> □ Lëndë të tretshme dhe të patretshme në ujë 	<p><i>Nxënësit do të jenë në gjendje:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajnë se të gjithë trupat janë të përbërë prej më shumë se një lëndë; - Të dallojnë konceptin trup dhe lëndë, - Të dallojnë lëndët në bazë të përbërjes dhe vetive karakteristike të tyre: p.sh., ujin, drurin, qelqin, metalin, gazin, pambukun, plastikën, letrën etj. - Të dallojnë lëndët e pastra nga lëndët e përziëra, p.sh.: uji i shiut, uji i detit, sheqeri kristalor, çaji, kafja, kripa kristalorë e gjellës, uji me kripë etj.; - Të demonstrojnë metodat e ndarjes të lëndëve të ngurta të përziëra, p.sh.: me sitje, me magnet etj.; të lëndëve të ngurta 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Gjuhë shqipe Për të folur dhe shkruar sa më bukur dhe pa gabime ▪ Punëdore Gjatë punëve praktike me materiale të ndryshme (letër, dru, plastikë, pëlhura të ndryshme etj). ▪ Edukatë qytetare Vetëdijësimi për ruajtjen e shëndetit dhe të mjedisit jetësor ▪ Art figurativ Përdorimin e

		tokës nga ndotja	të ndodhin nga faktori njeri. - Të vlerësojnë se ruajtja e mjedisit është në dobi të shëndetit tonë dhe të komunitetit të gjerë shoqëror.	
III. Proceset fizike	III.1 Forca dhe lëvizja	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Me ndihmën e metrit i përcaktojmë largësitë mes trupave në natyrë, gjatësitë e tyre dhe mund t'i krahasojmë ato. ❑ Litri është njësi matëse e lëngjeve, kurse në trupat e zhytur në lëngje vepron shtytja përpjetë. ❑ Njësia matëse e kohës është sekonda. ❑ Njësia matëse e masës është kilogrami (kg). ❑ Temperatura e trupave matet me termometra, nxehtësia kalon nga trupi i nxehtë në trup të ftohtë, kurse të gjithë trupat bymehen dhe tkurren, duke ua rritur dhe zvogëluar temperaturën. ❑ Të gjithë trupat në natyrë 	<p>Nxënësi duhet të jetë në gjendje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të tregojë shembuj për matje të gjatësisë, metrin si njësi dhe nënfishat e tij. - Të përdorë metrin për matje të largësive mes trupave dhe gjatësive të tyre. - Të përkufizojë litrin si njësi matëse të lëngjeve me ndihmën e vëllimit të kubit me brinjë 1 dm dhe nënfishat e tij. - Të demonstrojë paraqitjen e shtytjes në trupat e zhytur në lëng. - Të përcaktojë kohën në çfarëdo momenti nga vrojtimi i pozitës së treguesve të orës. - Të tregojë numrin e orëve që ka dita-nata, numrin e minutave që ka ora dhe numrin e sekondave që ka minuta dhe ora. 	Me punëdore për ndërtimin e veglërive që paraqiten në program. Me matematikë për përkufizim të raporteve mes nënfishave të njësive matëse.

		<p>bëjnë shtypje në vendin ku qëndrojnë.</p> <ul style="list-style-type: none"> □ Fërkimi paraqitet gjithmonë ndërmjet dy trupave që lëvizin. □ Përveç makinave të thjeshta, njeriu shfrytëzon edhe makinat e përbëra. 	<ul style="list-style-type: none"> - Të përkufizojë kilogramin si njësi për matje të masës dhe nënfishat e tij. - Të zbatojë termometrin mjekësor për matje të temperaturës së trupit dhe të gjejë shembuj të bymimit dhe të tkurrjes së trupave, duke ua zmadhuar dhe zvogëluar temperaturën. - Të dallojë lloje të burimeve të nxehtësisë dhe të përshkruajë shembuj të kalimit të nxehtësisë nga trupi i nxehtë në trup të ftohtë. - Të gjejë shembuj të paraqitjes së shtypjes së trupave në natyrë. - Të tregojë shembuj të paraqitjes së fërkimit mes të trupave dhe mënyrën e zvogëlimit apo të zmadhimit të tij. - Të dallojë punën me makina të thjeshta (dora e njeriut, pyka) nga puna me makina të përbëra (gërsërët, thyesi i arrave, darët, karroca me një rrotë, vinçi dhe biçikleta). 	
--	--	--	---	--

	III. 2 Elektriciteti, magnetizmi dhe drita	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Ekszitojnë shumë prova për paraqitjen e elektriciteti statik. ❑ Trupat në natyrë bashkëveprojnë, duke u takuar apo pa u takuar fare. ❑ Të gjithë trupat ndriçues janë burime të dritës. 	<ul style="list-style-type: none"> - Të paraqesë prova për ekzistimin e elektricitetit statik - Të gjejë shembuj të bashkëveprimit të trupave në natyrë, duke u takuar dhe duke mos u takuar fare mes vete, (mekanikë dhe magnetizëm). - Të tregojë lloje të ndryshme të burimeve të dritës dhe karakteristikën e përbashkët të tyre. 	
IV. Toka dhe hapësra	IV.1 Rrethina ime	<ul style="list-style-type: none"> ❑ Njeriu dhe rrethina - Format e sipërfaqes tokësore, shkëmbinjtë mineralet, tokat - Ajri (atmosfera), përbërja, vetitë, proceset, moti - Uji, vetitë, trupat ujqorë, qarkullimi i ujit 	<p>Nxënësi do të jetë në gjendje:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Të përshkruajë vetitë fizike të mjedisit natyrorë në rrethinën e tij (pozitën, formën, dimensionet, ndërtimin) - Të përshkruajë shkëmbinjtë, mineralet dhe vetitë e tyre. - Të përshkruajë tipat kryesorë të tokave dhe shfrytëzimin e tyre në rrethinën e tij. - Të tregojë përbërjen e atmosferës. - Të diskutojë kushtet e ndryshme të motit nëpër stinët e vitit dhe ndikimet e tyre në jetën dhe aktivitetet e njeriut, të bimëve, të kafshëve në rrethinë. 	<ul style="list-style-type: none"> * Art figurativ, - Prezentim grafik i tipareve të natyrës * Punëdore - Krijimi i modeleve të ndryshme * Edukatë qytetare, - Njerëzit jetojnë dhe veprojnë në hapësirë lokale, raportet e tyre. Njerëzit

	IV.2. Skica, plani, harta, globi, leximi dhe përdorimi	☐ Skica, plani, harta, globi, leximi dhe përdorimi i planeve dhe i hartave	<ul style="list-style-type: none"> - Të shpjegojë qarkullimin e ujit në natyrë. - Të identifikojë trupat kryesorë ujorë në rrethinë e më gjerë (lumi, liqeni, deti, oqeani). - Të tregojë se objektet, pjesët e sipërfaqes dhe tërë Toka mund të paraqiten në letër, në glob të zvogëluara dhe me shenja të veçanta. - Të dallojë skicën, planin dhe hartën. - Të caktojë drejtimet elementare në hartë. 	<p>jetojnë në treva të ndryshme, raportet e tyre</p> <p>* Gjuhë</p> <p>- Përdorimi standard i koncepteve</p>
	IV.3. Toka, sistemi diellor dhe gjithësia	☐ Sistemi diellor, dielli-burim i energjisë, trupat e sistemit diellor ☐ Toka dhe lëvizjet e saj, ndërrimi i stinëve të vitit dhe rrjedhojat, ☐ Korja e tokës dhe vetitë e saj (kontinentet dhe oqeanet)	<ul style="list-style-type: none"> - Të identifikojë trupat qiellorë në sistemin diellor. - Të përshkruajë vetitë fizike të përbashkëta të trupave qiellorë dhe ndryshimet mes tyre. - Të përshkruajë lëvizjet e Tokës rreth boshtit të vet dhe Diellit dhe rrjedhojat (ndërrimi i ditë-natës dhe i stinëve të vitit) - Të dallojë sipërfaqet tokësore-kontinentet dhe sipërfaqet ujore –oqeanet. 	

UDHËZIME METODOLOGJIKE

Për realizimin me sukses të planit dhe të programit të lëndës Njeriu dhe natyra, është e domosdoshme të zbatohen metoda , teknika e forma të shumëllojta të punës dhe një kompleks të tërë procedurash (informacion i ri, përsëritje, përforsim, ushtrime, detyra, punë me projekte, punë praktike, mjete materiale teknike, siç janë: vizatime, peizazhe, diagrame, modele, grafikë, kimikate, enë kuzhine, enë laboratorike, instrumente dhe mjete të tjera teknike bashkëkohore – kompjuterë, internet etj.).

Përzgjedhja e metodave është kompetencë e mësimitdhënësit të lëndës. Ajo bëhet në përshtatje me nevojat dhe kërkesat e nxënësve, me natyrën e përmbajtjes së temës mësimore, me bazën didaktike, me nivelin e formimit të nxënësve etj.

Metodat dhe teknikat e punës me nxënës duhet të jenë të kombinuara dhe të shumëllojta, ngase nxësin dinamikën e orës mësimore, thyejnë monotoninë dhe motivojnë nxënësit për mësim.

Metodat, teknikat dhe format e punës me nxënës janë po aq të shumëllojta sa edhe llojet e mësimitnxënies. Ato duhet të jenë në funksion të përvetësimit më të lehtë të përmbajtjeve mësimore dhe zbatimit më të shpejtë e më të saktë të njohurive, shprehive, shkathtësive, qëndrimeve dhe vlerave të tjera participojnë në tërsinë e formimit të personalitetit për t'u përballur me sfidat jetësore..

Duke synuar përmbushjen e kërkesave për nxënie cilësore, sugjerohen disa metoda, forma dhe teknika të ndryshme të punës:

- Mësimdhënie e drejtpërdrejtë (shpjegimi, sqarimi, ushtrimet praktike dhe shembujt);
- Mësimdhënie joedrejtëpërdrejtë (shqyrtimi, zbulimi, zgjidhja e problemeve);
- Mësimdhënia me pyetje (teknika e pyetjeve drejtuar nxënësve);
- Diskutimi dhe të nxënësve në bashkëpunim (në grupe të vogla, grupe më të mëdha dhe me të gjithë nxënësit);
- Mësimdhënie përmes të menduarit (të menduarit kritik, krijues, zgjidhjes së problemeve me kompjuter);
- Të mësuarit përmes projekteve, punëve kërkimore në terren;
- Mësimdhënie përmes vrojtimit, demonstrimit dhe eksperimentit;
- Të mësuarit dhe të nxënësve përmes mjeteve multimediale, në veçanti përmes kompjuterit;
- Vetëhulumtimi;

- Të mësuarit në natyrë dhe i vizitave në objekte industriale;

Në të gjitha rastet zbatimi i metodave apo i teknikave mësimore duhet të shoqërohet me përdorimin e materialeve dhe të mjeteve përkatëse didaktike, pa të cilat nuk mund të arrihen rezultatet e pritura.

VLERËSIMI

Vlerësimi është veprimtari dhe instrument që përdoret për të matur punën dhe arritjet e nxënësve. Ai luan rolin e një aparati matës, që bën të qartë situatën në të cilën ndodhet nxënësi, stafi arsimor, shkolla dhe komuniteti i saj. Vlerësimi si një sistem i gjerë, që mbështetet në procesin e të nxënësve, përfshin këto forma të vlerësimit:

- formues
- diagnostikues
- përmbledhës dhe
- motivues

Vlerësimi i vazhdueshëm pas çdo temë mësimore jep rezultate më të mira. Ai nuk mat vetëm njohuritë e fituara, por edhe vlerëson shkallën në të cilën ka arritur një veprim edukativ, i cili lë gjurmë në personalitetin e nxënësit. Vlerësimi përfundimtar përfshin aktivitetin e pëgjithshëm të të nxënësve të nxënësit (përgjigjet me gojë, sjelljet në grup, aftësitë që i fitojnë gjatë punës eksperimentale, detyrat e shtëpisë, rezultatet e testeve dhe të punimeve me shkrim etj.).

Vlerësimi i nxënësve përfshin tri fusha kryesore:

- aftësitë njohëse (kognitive);
- aftësitë emocionale (afektive) dhe
- aftësitë psikomotorike.

Mësimdhënësi përzgjedh dhe përdor mjete e teknika të shumëllojta të vlerësimit dhe pas zhvillimit të përmbajtjeve të programit, nxënësit vlerësohen me nota (për një temë, për një tërësi temash, për një gjysmëvjetor dhe në fund të vitit shkollor). Vlerësimi duhet të jetë transparent ndaj nxënësve, prindërve, administratorëve të arsimit dhe komunitetit.

Përfundimet e vlerësimit i shërbejnë mësimdhënësit për arritjen e qëllimeve të ndryshme:

1. Të sigurojë informacione rreth përparimit të nxënësve;
2. T'u sigurojë nxënësve informacion mësimor;
3. Për motivimin e nxënësve;
4. Të shënojnë përparimin e nxënësve
5. Të sigurojë realizimin e objektivave aktualë;
6. Të vlerësojë gatishmërinë e nxënësve për nxënie në të ardhmen;
7. Të reflektojnë për përmirësimin e mësimdhënies bazuar në vlerësimin e të tjerëve dhe në vetëvlerësim.

BURIMET DHE MJETET MËSIMORE

Që të realizohet me sukses mësimdhënia dhe mësimnxënia e planit dhe e programit të lëndës Njeriu dhe natyra, mësimdhënësit dhe nxënësit duhet të shfrytëzojnë burime dhe mjete të ndryshme të informimit:

- 1) Literaturë për lëndën Njeriu dhe natyra në gjuhën shqipe dhe në gjuhë të huaja botërore.
- 2) Revista profesionale dhe shkencore, fjalorë, enciklopedi.
- 3) Fotografí, atlasa, modele, skema, diagrame, makete, harta, glob etj.
- 4) Pajisje multimediale (programe të kompjuterëve, interneti, CD).
- 5) Aparat TV me videorekorder, grafoskop, fotoslajde, videokaseta që përmbajnë materiale të ndryshme shkencore me interes për nxënësit.
- 6) Literaturë tjetër e nevojshme që ekziston në biblioteka dhe mjete të tjera që gjenden në treg.

Është kompetencë dhe liri e mësimdhënësit që, varësisht nga kushtet në të cilat punon shkolla, të zgjedhë burimin e informacionit dhe mjetet ndihmëse mësimore, duke i kushtuar vëmendje baraspeshës së të dhënave eksperimentale, gojore, vizuele, me theks të veçantë në atë që është qenësore për të mësuar. Kjo përzgjedhje gjithnjë duhet të bëhet duke e ruajtur dhe duke e ngritur nivelin e cilësisë së mësimdhënies dhe të mësimnxënies.

Kjo liri e të zgjedhurit të burimeve mësimore duhet t'i takojë edhe nxënësit.

SHKENCAT SHOQËRORE

- **Edukatë qytetare**

EDUKATË QYTETARE

(2 orë në javë, 36 orë në vit)

HYRJE

Edukata qytetare në klasën e katërt të shkollës fillore në arsimin joformal mësohet si lëndë e obligueshme me një orë në javë, përkatësisht 18 javë me 18 orë.

Përmbajtja programore e mësimëve që mësohen në klasën e katërt është zgjedhur nga këto kategori dhe nënkategori të qytetarisë demokratike.

Kështu, nga kategoria **Zhvillimi individual dhe identiteti** do të zhvillohet nënkategoria “Shëndeti”; nga kategoria **Qeverisja dhe Qytetaria**, nënkategoria “Ligji”.

Rëndësi të veçantë do t’i kushtohet kategorisë **Të Drejtat dhe përgjegjësitë**, ku më gjerësisht do të mësohet për liritë dhe të drejtat e njeriut, përkatësisht të fëmijëve, si dhe për detyrat dhe përgjegjësitë që burojnë prej tyre.

Ndërkaq, nga kategoria **Ekonomia dhe teknologjia** vijuesit do të njihen me konceptet themelore, si: puna, prodhimi dhe konsumi.

Ky program përfshin sfera të ndryshme të interesimit të vijueseve, prandaj si i tillë do të jetë atraktiv dhe interesant për ta.

QËLLIMET

Lënda e edukatës qytetare ka për qëllim:

- Vetëdijësimin e vijueseve për rëndësinë e shëndetit për jetën dhe mirëqenien e individit;
- Ndërgjegjësimin e tyre për njohjen dhe respektimin e ligjit , si rregullator i të gjitha sferave të jetës së një shoqërie;

- Aftësimin e vijueseve për njohjen dhe respektimin e lirive , të drejtave dhe të përgjegjësive të tyre, si dhe në inkurajimin për luftimin e të gjitha formave të diskriminimit njerëzor;
- Përvetësimin dhe zbatimin e nocioneve (koncepteve) themelore ekonomike, si: puna, prodhimi dhe konsumi, kursimi, bankat etj;

OBJEKTIVAT

Vijuesi:

Të njohë:

- Funksionin e institucioneve kryesore shëndetësore, si: ndihma e shpejtë, shtëpia e shëndetit, ambulanca, farmacia, dentisti, spitali etj.;
- Rregullat, normat, adetet dhe ligjet themelore që e rregullojnë jetën në komunitet si dhe në institucione lokale dhe ato qendrore;
- Liritë, të drejtat dhe detyrat e përgjegjësive të tyre;
- Konceptet themelore ekonomike, si: puna, prodhimi, konsumi, paraja, bankat etj.

Të kuptojë:

- Rëndësinë e shëndetit dhe të higjienës për mirëqenien e njeriut;
- Rolin e ligjeve në rregullimin e jetës demokratike në shoqëri;
- Përmbytjen dhe natyrën e të drejtave, lirive, detyrave dhe përgjegjësive të njeriut, të dijë se si realizohen dhe si mbrohen ato;
- Se puna, prodhimi, konsumi, paraja, bankat etj., janë faktorë qenësor për zhvillimin e shoqërisë, si dhe mirëqenies së çdo individi;

Të analizojë:

- Faktorët që ndihmojnë në zhvillimin dhe ruajtjen e shëndetit;
- Pasojat e veprimeve të paligjshme në situata konkrete ;
- Shkallën e realizimit të të drejtave të njeriut në familje, në shkollë dhe në komunitet dhe më gjerë;

- Procesin e krijimit të të mirave materiale, efektet e kursimit dhe pasojat nga konsumi i tepruar etj;

Të vlerësojë:

- Rëndësinë e ruajtjes së shëndetit nga ndikimet e dëmshme të ambientit të ndotur, të drogës, të duhanit dhe të alkoolit;
- Respektimin e ligjeve për funksionimin e institucioneve demokratike;
- Nivelin e realizimit të drejtave të tyre në rrethin ku jeton;
- Rolin dhe rëndësinë e faktorëve elementarë ekonomikë, si: puna, prodhimi, konsumi, paraja, tregu etj., në krijimin e të mirave materiale.

Të zhvillojë qëndrime dhe vlera:

- Të mbajë qëndrim pozitiv ndaj të gjitha institucioneve shëndetësore;
- Të demonstrojë dëshirë dhe vullnet për njohjen dhe respektimin e lirive dhe të të drejtave të njeriut dhe të ndjejë përgjegjësi për përbushjen e detyrave të tyre;
- Të jetë i hapur dhe kritik ndaj të gjitha formave dhe kategorive ekonomike që sigurojnë gjërat elementare jetësore, si: ushqimin, veshmbathjen, strehimin dhe zhvillimin në përgjithësi.

STRUKTURA E PROGRAMIT

Kategoritë	Nënkategoritë	Numri i orëve
ZHVILLIMI INDIVIDUAL DHE IDENTITETI	Shëndeti	4
QEVERISJA DHE QYTETARIA	Ligji	4
TE DREJTAT DHE PËRGJEGJËSITË	Liritë dhe të drejtat e njeriut-fëmijës. Detyrat dhe përgjegjësitë	6
EKONOMIA DHE TEKNOLOGJIA	Puna, prodhimi dhe konsumi	4
	Gjithsej	18 orë

ZHVILLIMI INDIVIDUAL DHE IDENTITETI

Shëndeti (4 orë)

- Vijuesit duhet të përvetësojnë përmbajtjet e koncepteve themelore për shëndetin si: shëndeti dhe higjiena; vizita mjekësore; barnat dhe farmacia; ambulanca dhe spitali.

Rezultatet e pritshme

- Të përshkruajë mënyrat e ruajtjes së shëndetit, duke respektuar këshillat shëndetësore dhe higjienike të dhëna nga arsimtari, mjeku etj;
- Të emërtojë disa nga shërbimet shëndetësore, si dhe funksionet e tyre, ku mund të realizojë mbrojtje shëndetësore (ambulancë, barnatore ...spital etj);
- Të vlerësojë rëndësinë e gjumit të rregullt, ushqimit, vizitave të rregullta mjekësore, përshtatjes së veshmbathjes etj., me qëllim të ruajtjes së shëndeti.

QEVERISJA DHE QYTETARIA

Ligji

Në nënkategorinë “Ligji” vijuesit do të mësojnë për: rregullat dhe ligjin; policinë, rregullat në trafik dhe në përgjithësi në komunitet etj.

Rezultatet e pritshme:

- Të shpjegojë domosdoshmërinë e rregullave dhe procedurat e formimit të grupit;
- Të përshkruajë disa rregulla që ka grupi ku ai bënë pjesë dhe të tregojë si ndikojnë ato në veprimtarinë e grupit;
- Të zbatojë rregullat e mirësjelljes në shoqëri, d.m.th në komunitet;
- Të përshkruajë probleme që dalin si rezultat i mungesës së rregullave të caktuara.

TË DREJTAT DHE PËRGJEGJËSITË

Liritë dhe të drejtat e njeriut

Në këtë nënkategori vijuesit duhet të përvetësojnë konceptet themelore që kanë të bëjnë me: të drejtat e njeriut; detyrat dhe përgjegjësitë e

tyre; përgjegjësitë ndaj familjes dhe rrethit të tyre shoqëror; për respektin ndaj të moshuarve si dhe njerëzve me nevoja të veçanta.

Rezultatet e pritshme:

- Të dallojë kategoritë kryesore të drejtave: të drejtat civile, politike, ekonomike, sociale dhe kulturore;
- Të identifikojë të drejtat që lidhen me: lirinë e njeriut, opinionin dhe shprehjen e tij, punën dhe sigurimin e të mirave materiale, profesionin, arsimimin, jetën e përbashkët në komunitet .
- Të identifikojnë detyrat dhe përgjegjësitë për vetveten, për të tjerët, mjedisin ku jeton.

EKONOMIA DHE TEKNOLOGJIA **Puna, prodhimi dhe konsumi (4 orë)**

Në këtë nënkategori vijuesit duhet të përvetësojnë konceptet bazë që kanë të bëjnë me: punën , prodhimin, konsumin dhe paratë, përkatësisht bankat.

Rezultatet e pritshme:

- Të kuptojë rëndësinë e punës dhe të prodhimit për begatimin e jetës personale familjare dhe kolektive;
- Të dijë se ç'është konsumi dhe si të ruhem nga konsumi i tepruar;
- Të kuptojë rëndësinë e kursimit dhe funksionimin e bankave;
- Të përshkruajë si krijohen pagat dhe çmimet.

UDHËZIME METODIKE

Me qëllim të realizimit të programit mësimor në këtë lëndë mund të organizohen takime me njerëz, mund të shfrytëzohen burime të ndryshme dhe të simulohen raste për zgjidhje:

- Takime me njerëz të ndryshëm të komunitetit (vëzhgime, intervista, anketime, bashkëbisedime, konsulta me ekspertë etj.);
- Përdorimi i publikimeve të ndryshme (gazeta, buletine informacione, tekste, videokaseta, dramatizime, postera etj.);

- Simulime (lojërat me role, simulimi i diskutimeve ose i situatave nga fusha të ndryshme të veprimtarive publike etj.).

Theks i veçantë në metodologjinë e punës duhet t'u kushtohet metodave aktive të punës, si: puna me projekte, mësimi problemor, mësimi me bashkëpunim, biseda, vëzhgime, puna në mjedise konkrete (me organizata të ndryshme të komunitetit) etj.

Si forma të punës, mësimdhënësve u sugjerohet të organizojnë punën në klasë me çifte dhe grupe.

UDHËZIME PËR VLERËSIM

Vlerësimi i vijueseve në lëndën e Edukatës qytetare duhet të jetë i përhershëm. Ky vlerësim ka qëllime të shumëfishta. Kështu përmes vlerësimit:

- sigurohen informacione për përparimin e tyre;
- vijuesit aftësohen të krahasojnë arritjet e tyre me rezultatet e pritshme; në këtë mënyrë ata do të bëjnë edhe vetëvlerësimin e asaj që ka arritur të zotërojë;
- sigurohet motivimi i vijuesve për punë të mëtejshme;
- sigurohet edhe realizimi i objektivave.

Llojet e vlerësimit

Në të gjitha lëndët mësimore ekzistojnë lloje të ndryshme vlerësimi. Në lëndën e Edukatës qytetare mund të zbatohen disa lloje vlerësimi. Secili prej tyre ka qëllime të caktuara.

Vlerësimi duhet të jetë i përhershëm, duke filluar që nga orët e mësimi, veprimtaritë praktike e deri te vlerësimi përmes testeve zyrtare. Në klasë, gjatë orës së mësimi mund të bëhen këto vlerësime:

- vlerësimi i rëndomtë gjatë pjesëve të ndryshme të orës;
- vlerësimi i detyrave të shtëpisë;
- vlerësimi i projekteve të realizuara individualisht ose në grup;
- vlerësimi me testeve të hartuara nga vetë mësuesi.

Kriteret për vlerësimin e vijuesve janë përcaktuar qartë në Udhëzimin Administrativ për vlerësimin e shkallës së arritjes në mësim.

QASJA LËNDORE DHE NDËRLËNDORE

Programi i edukatës qytetare në klasën e katërt prek sfera të ndryshme të interesimit të vijuesve, prandaj si i tillë ndërlidhet gati me të gjitha lëndët e tjera mësimore si: Gjuhë amtare, Njeriu dhe natyra, Gjuhë e huaj, Histori, Edukatë fizike dhe Art Figurativ .

- **Gjuha dhe komunikimi** : Shëndeti dhe higjiena, mjedisi ynë jetësor, liritë, të drejtat e njeriut, pastaj përgjegjësitë dhe detyrat e tyre janë përmbajtje (tema) që gjerësisht trajtohen në programin e gjuhës dhe të komunikimit përmes revistave dhe gazetës shkollore, e shkollës, si dhe në mjete të tjera të informacionit publik, të shkruara dhe elektronike.
- **Njeriu dhe natyra**: Lidhje më të përafërt korelative ka në lëndën mësimore “Njeriu dhe natyra”, ku trajtohen përmbajtje të ngjashme programore si: njeriu si qenie njerëzore; ambienti natyror dhe shoqëror, zhvillimi i botës bimore dhe shtazore; kushtet e jetës; ndryshimet në komunitete të tjera.
- **Histori**: Për t’u kuptuar më mirë kategoria **Të drejtat dhe përgjegjësitë**, do të duhej të paraqitej edhe aspekti historik i lirive, të drejtave dhe përgjegjësisive, pastaj proceset dhe rrethanat historike që kanë ndikuar në nxjerrjen e dokumenteve të njohura ndërkombëtare mbi të drejtat e njeriut, gjë e cila e bën edukatën qytetare të ndërlidhet me historinë.
- **Edukatë fizike**: E tërë përmbajtja e edukatës fizike në mënyrë të drejtpërdrejtë është e lidhur me përparimin e shëndetit të vijuesve, prandaj kjo përmbajtje gjithsesi është shumë e lidhur me përmbajtjen programore që zhvillohet në nënkategorinë “ **Shëndeti**”;
- **Art figurativ**: Përgatitja e materialeve ilustruese, si: vizatime, postera, albume dhe efekte të tjera vizuale për vetëdijesimin shëndetësor dhe higjienik të vijuesve, pastaj për ndërgjegjësimin ligjor, qytetar të vijuesve është një mundësi e mirë për ndërlidhje të vazhdueshme të lëndës së edukatës qytetare me artet figurative.

LITERATURA

1. Dr. Erlehta Mato, As. Prof, dr. Nikoleta Mita, Prof. dr. Kozma Grillo, Edukata shoqërore 4, Libri shkollor 1999, Prishtinë
2. Rojtarët e buzëqeshjes, UNICEF, 2000, Prishtinë

3. Konventa e Kombeve të Bashkuara për të Drejtat e Fëmijëve, UNICEF, Prishtinë, 2000
4. Rozemberg. M. “Një model i komunikimit jo të dhunshëm, Prishtinë, 1996
5. Demokracia për të gjithë (doracak për mësimdhënës), edukimi për një kulturë demokratike & Kinderbeg, International, 2003, Prishtinë
6. Instituti i studimeve pedagogjike, Standardet për nxënësit dhe mësuesit në lëndën e edukimit qytetar, (DRAFT), Tiranë, 1997
7. Bardhyl Musai, Metodologjia e mësimdhënies, Tiranë, 2003
8. Bardhyl Musai, Psikologjia e edukimit, Tiranë 2000
9. Instituti i Studimeve Pedagogjike, Platforma e hartimit të standardeve të arritjes për lëndët, Tiranë, 2002
10. Grup autorësh, Strategji për të mësuarit e qytetarisë demokratike, Tiranë, 2000
11. Grup autorësh “Të gjitha qeniet njerëzore...”, doracak për mësimin e të drejtave të njeriut, UNESCO, Belgjikë, 1998
12. Edukimi i të drejtës për QYTETARI në Kurrikul: vështrim ndërkombëtar, Londër, 1999
13. Librat e mësuesit për edukimin qytetar, kl-1-10
14. www.dadalos.org

ARTET

- **Edukatë muzikore**
- **Edukatë figurative**

EDUKATË MUZIKORE

(18 orë mësim)

HYRJE

Muzika është pjesë e formimit kulturor dhe nevojë e përhershme e njeriut.

Ajo komunikon në mënyrë të drejtpërdrejtë dhe kreative me tërë qenien e tij, duke ia formuar ambientin tingëllor. Nisur nga roli i muzikës në jetën e njeriut dhe ndikimit që ka në të, del dhe rëndësia e formimit edukativ-muzikor.

Edukata muzikore mundëson:

- dëgjim selektiv dhe aktiv të muzikës në programet e mediave dhe të shfaqjeve muzikore;
- pjesëmarrje në formacione korale - instrumentale dhe në veprimtari të tjera muzikore;
- arsimim të mëtejshëm, i cili nxit interesim më të gjerë për muzikën, përkatësisht përgatitjen për ndonjë profesion ku muzika është pjesë përbërëse.

QËLLIMET

Lënda ka për qëllim:

- Të sjellë gëzim, emocione dhe të zgjojë interes për veprimtari të ndryshme muzikore;
- Të zhvillojë dhe të ngrisë muzikalitetin në vazhdimësi;
- Të ndikojë në formimin e qëndrimit pozitiv ndaj muzikës kombëtare dhe botërore;

- Të edukojë për mjedis të shëndoshë tingëllor;
- Të zhvillojë kriteret për vlerësim dhe mendim kritik.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM DHE SPECIFIKË

Nxënësit do të:

- Muzikojnë në mënyrë të përbashkët dhe individuale:
 - Këndojnë këngë popullore dhe artistike shqiptare dhe të popujve të tjerë, sipas imitimit (veshit) dhe simboleve grafike, pa dhe me shoqërim instrumental;
 - Luajnë në vegla muzikore ritmike dhe melodike (popullore dhe të ORF-it), sipas imitimit dhe simboleve grafike;
 - Njohin gradualisht shenjat e shkrimit notal muzikor (për ritëm dhe melodi) dhe i përdorin ato me vetëdije gjatë interpretimit të këngëve dhe pjesëve instrumentale;
 - Zhvillojnë kulturën vokale (qëndrimi, frymëmarrja, artikulimi, këndimi i bukur dhe shprehjeplotë, gradacionet në temp dhe dinamikë).
- Zhvillojnë aftësinë për dëgjim aktiv përjetues dhe analitik të muzikës:
 - Vërejnë dhe dallojnë karakterin shprehës, instrumentet muzikore dhe formacionet interpretuese në veprat muzikore të dëgjuara;
 - Dallojnë llojet (gjinitë) dhe zhanret e ndryshme muzikore përmes dëgjimit dhe interpretimit;
 - Dallojnë gradacionet në temp dhe ngjyrimet dinamike gjatë këndimit dhe veprimtarive të tjera muzikore.
- Zhvillojnë të shprehurit kreativ:
 - Nxiten për shprehje të përjetimeve dhe të përfytyrimeve muzikore përmes lëvizjes, vallëzimit, shprehjes figurative dhe gjuhësore sipas prirjeve individuale;
 - Nxiten për shprehje kreative ritmike dhe melodike në bazë të imagjinimeve tingëllore individuale.

	VEPRIMTARITË MUZIKORE	PËRMBAJTJET TEMATIKO-INFORMATIVE	BURIMET ARTISTIKE
I N T E R P R E T I M	<p>Këndojnë këngë popullore dhe artistike një e dyzërëshe (me ostinato) e ligjërojnë ritme sipas veshit (imitimit), duke përdorur simbolet grafike dhe duke njohur notacionin muzikor</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Në vegla muzikore (fëmijërore, të ORF-it dhe të tjera), interpretojnë shoqërime dhe kompozime të shkurtra instrumentale me simbole dhe shenja muzikore ▪ Kultivojnë këngën popullore <p>O Aplikojnë teknikën elementare të të kënduarit dhe të luajtjes instrumentale me formësim estetik, duke përdorur simbolet dhe shkrimin notal muzikor</p>	<p>MUZIKA KËNDOHET</p> <ul style="list-style-type: none"> • Këndojmë këngët shkollore • Koncerti i klasës • Këndojmë në familjet tona • Këndojmë në dy zëra (kanoni) • Luajmë në instrumente, shoqërojmë këngët tona • Tingujt i këndojmë edhe radhë-radhë në shkallën muzikore (Përjetimi i shkallës C-dur dhe a-mol) <p>MUZIKA SHKRUHET ME NOTA</p> <ul style="list-style-type: none"> • Notat në pentagram caktojnë tingujt (tonet) e lartë dhe të ulët • Tingujt të gjatë dhe të shkurtër shënohen me nota (nota katërshe, tetëshe, gjysma dhe vlera e pikës pas notës) • Masat muzikore (2/4, 4/4 dhe 3/4) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Shkolla jonë – F. Ibrahim ▪ Biçikleta V. Beqiri ▪ Fluturojmë të dy tok ▪ Hymni (kombëtare) ▪ Mirë se vjen o Viti i Ri ▪ Ishulli jonë – M. Piperku ▪ Bie bora me nxitim ▪ Lulekuqja - R. Rudi ▪ Vallja popullore - P. Badivuku ▪ Gjuha e kafshëve - K. Mullai. Unë dhe babi ▪ Mollëzo ▪ Në ditëlindjen e shoqes <p>* Varësisht nga mosha e nxënësve që vijojnë këtë klasë të mësimin të përshpejtuar, mësimdhënësi zgjedh këngë të tjera që u përshtaten aftësive interpretuese dhe përjetuese të tyre.</p>

<p>D Ë GJ I M</p>	<p>Dëgjojnë me vëmendje kompozime të ndryshme nga muzika programore dhe absolute Shprehin përshtypjet e tyre për përjetimin muzikor përcjellin ngjarjet kulturore në ambientin e tyre</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Vallëzojnë ▪ Dallojnë dhe njohin instrumentet muzikore në veprat që dëgjojnë ▪ përjetojnë formën e këngës dypjesore-ab ▪ Dallojnë tempin ngadalë-shpejt dhe accelerando e rittardando 	<p>MUZIKA DËGJOHET</p> <ul style="list-style-type: none"> • Me muzikë në botën e imagjinatës (muzikë baleti dhe filmi) • Vallëzojmë me muzikë • Bisedojmë dhe mësojmë për krijimin dhe interpretimin e muzikës • dëgjojmë muzikë dhe njohim instrumentet muzikore popullore dhe të tjera (klarineta, tromba, saksofoni kitara, violonceli, kastanjetat, lodra e vogël, def) (disa nga keto instrumente) • muzika ka temp të ngadalshëm dhe të shpejtë • muzika mund të jetë e qete ose e fuqishme(p, f, mf mp) 	<p>Schuman: Pjesë nga ciklet: Karnevali, Skenat fëmijërore Cajkovski: Baleti "Arrëthyesi" Tish Daija: fragment nga baleti "Halili dhe Hajria" K. Sen Sans: pjesë nga Karnevali i shtazëve Z. Ballata - Nënës (për kor) M. Kacinari Loja e Bariut-piano V. Beqiri "744S"Kuartetper saksofona - M. Mengjiqi (Valle" (perkusione e piano) - F. Qerim j (Kabavango nr. 2 (muzikë labe, violinë, klarinetë, piano) A. Peqi: Valle (flautë e piano) V. Tole: ("C'umbush mali" (kor, piano) Donius Mildhaud Panvera (piano) Strauss: Radecky Marsh</p>
-----------------------------------	--	---	--

			<p>Schubert: ValSi skocez Verid: Rigoletto (La dona e mobile)</p> <p>* mësimdhënësi zgjedh shembujt varësisht nga njësitë mësimore që zhvillon dhe duke i përshtatur veprat për dëgjim moshës dhe interesimit të nxënësve!</p>
K R I J I M	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Zgjedhin dhe përdorin tinguj (me zë ose instrumente) për t’u shprehur ▪ Krijojnë teresi te reja muzikore 	<p>ME MUZIKË TREGOJMË NGJARJE DHE SHPREHIM PËRJETIME</p> <ul style="list-style-type: none"> • Me zërin tonë ose me instrumente shprehim/tregojmë/imitojmë/, ngjarje, atmosferë, karaktere (personazhe) etj. • Krijojmë dhe interpretojmë ritme e melodi të reja, shoqërime për këngët tona dhe pjesë për veglat tona muzikore 	
	nxënësit gjatë gjithë aktivitetit muzikor shprehin përjetimin e tyre edhe përmes lëvizjes, shprehjes figurative dhe shprehjes letrare		

UDHËZIMET DIDAKTIKO-METODIKE

Edukimi muzikor në klasën IV të mësimit të përsheptuar paraqet një vazhdimësi dhe thellim të disa komponenteve mësimore, të cilat janë punuar edhe në klasat e mëparshme për mësimin e përsheptuar (1, 2 dhe 3), sidomos në pikëpamje të përjetimit të dukurive të ndryshme muzikore . Në klasën e katërt vazhdon të prijë përdorimi i simboleve grafike dhe inkuadrimi gradual e i matur i vetëdijshëm i notacionit të vërtetë muzikor për lartësitë tingëllore (të sistemuara metodikisht). Kjo realizohet duke iu përmbajtur parimit të përjetimit të dukurisë së re muzikore për të shkuar gradualisht kah njohja e vetëdijshme e tyre. Në këtë klasë inkuadrohet edhe përjetimi i shkallës muzikore si koncept, asaj C-dur dhe A-mol për të njohur dukurinë e radhitjes së tingujve muzikorë në shkallën muzikore dhe vendet e tyre në shkallë, por edhe për të vërejtur e dalluar gjinitë e kundërta tonale (dur – mol).

Me një planifikim të mirë, përmbajtjet programore nga veprimtaritë muzikore (interpretimi, dëgjimi dhe krijimi), të cilat u ofrohen nxënësve, duhet të jenë në përputhshmëri me mundësitë e zhvillimit të tyre të përgjithshëm dhe atij muzikor në veçanti.

Mësimdhënia muzikore në këtë formë mësimi duhet të realizohet duke aplikuar shumëllojshmërinë në procesin mësimor në kuptim të kombinimit të veprimtarive bazë dhe duke i përzgjedhur e përshtatur njësitë mësimore moshës dhe interesimit të ndryshëm të nxënësve që vijojnë mësimin e përsheptuar.

Veprimtaritë mësimore – muzikore (interpretimi, dëgjimi dhe krijimi) paraqiten të ndërlidhura dhe janë gati të pandashme, prandaj formulimi i njësive mësimore duhet të kombinohet me së paku dy veprimtari të ndryshme. Kjo duhet bërë jo vetëm për shkak të natyrës së lëndës, por edhe për t'iu mundësuar nxënësve veprimtari aktive, varësisht nga aftësitë individuale të tyre.

Përmbajtjet programore bazohen në:

1. Literaturën e përzgjedhur muzikore për dëgjim dhe interpretim
2. Njohuritë, konceptet dhe ligjshmëritë muzikore të cilat ndihmojnë në ngritjen e nivelit të arsimimit muzikor.
3. Informacionet për kulturën muzikore të ambientit të nxënësit si dhe formimin e qëndrimit estetik dhe pozitiv ndaj krijimtarisë kombëtare dhe botërore.

INTERPRETIMI

Interpretimi si një nga veprimtaritë themelore muzikore që u ofrohet nxënësve realizohet përmes këndimit dhe luajtjes në vegla muzikore, bazohet në:

- Interpretimin e këngëve dhe të lojërave popullore, ligjërimeve ritmike
- Interpretimin e këngëve artistike për fëmijë
- Përjetimin e dukurive ritmike e melodike(masat, cilësitë e tingullit, krahasimi i tonalitetit dur dhe mol etj.).

Në këndim zbatohet të kënduarit sipas veshit (imitimi), duke respektuar individualitetin e nxënësve dhe gradualisht aplikohet përdorimi i elementeve të notacionit të vërtetë muzikor përmes kalimit nga simbolet grafike dhe notacionit grafik në atë të vërtetë muzikor. Mësimdhënësi duhet të ketë kujdes në ambitusin e nxënësve dhe të synojë vazhdimisht për këndim të drejtë dhe të bukur, duke respektuar pozitën e drejtë gjatë këndimit, frymëmarrjen e duhur, shqiptimin dhe artikulimin e saktë si dhe inkorporimin e ngjyrimet dinamik dhe të shprehjes emocionale. Në këtë klasë i kushtohet kujdes edhe ndjenjës për formë, duke nxitur nxënësit që të vërejnë formën e këngëve që këndojnë dhe veprave që i dëgjojnë në kuptim të të vërejturit të tërësive të mëdha (dypjesshmërinë ose tripjesshmërinë).

Luajtja me veglat muzikore aplikohet në shoqërimin e këngëve ose e lidhur me lëvizjen dhe vallëzimin, por edhe në të shprehurit kreativ muzikor të nxënësve, duke i përdorur ato për riinterpretimin apo krijimin e tërësive të reja muzikore.

DËGJIMI

Dëgjimi muzikor në klasën e katërt të mësimin të përshpejtuar si edhe më parë duhet të realizohet duke iu përmbajtur objektivave të kësaj klase dhe duke synuar në dëgjim përjetues të shprehjes muzikore të veprës. Procedura metodike e dëgjimit duhet të realizohet me kujdes, duke pasur parasysh kohëzgjatjen përkatëse të veprës në funksion të përqendrimit të vëmendjes si dhe mundësinë për shprehje kreative në bazë të dëgjimit.

Dëgjimet duhet të jenë të shkurtra dhe të shpeshta. Dëgjimi i përsëritur i veprës u mundëson nxënësve të vërejnë dhe të dallojnë

gjithnjë mjete dhe elemente të reja nga shprehja muzikore. Gjatë dëgjimit duhet të insistohet në të vërejturit e mjeteve dhe të formacioneve interpretese, karakterin shprehës të veprës, ngjyrat e ndryshme tingëllore dhe elementet muzikore, si: ritmi, melodia, harmonia (në kuptim të diferencimit të tingëllimës në dur dhe mol). Mësimdhënësi bën përzgjedhjen e veprave për dëgjim nga shembujt e propozuar në programin mësimor, duke i ndërlidhur me përmbajtjet tematike dhe veprimtaritë e tjera (interpretimin, krijimin). Përgatitjet motivuese para dhe pas dëgjimit mundësojnë dëgjim aktiv dhe të vëmendshëm.

KRIJIMI

Aktivitetet krijuese në këtë klasë realizohen kryesisht përmes lojës kreative, e cila mbetet shfaqja më thelbësore e kreativitetit të tyre.

Lëvizja dhe vallëzimi paraqesin aktivitetet bazë, përmes së cilave nxënësit shprehin përjetimet e tyre muzikore, por inkurajohet edhe shprehja figurative dhe gjuhësore e bazuar në inspirimin nga muzika e dëgjuar. E rëndësishme është sidomos forma e të shprehurit muzikor; bisedat muzikore (pyetjet e përgjigjet muzikore që realizohen me zë ose me veglat muzikore), improvizimet meloritmike të ndryshme dhe krijimi i tërësive të reja muzikore.

Në këtë formë posaçërisht, mësimdhënësi inkurajon nxënësit dhe i këshillon ata, por u siguron lirinë e nevojshme për këtë veprimtari muzikore. Ai shënon dhe konservon (incizon, memorizon) krijimet e tyre dhe i nxit për vlerësim kritik të punës së tyre dhe të nxënësve të tjerë, duke i caktuar kriteret sa më të kuptueshme për një vlerësim të tillë.

VLERËSIMI

Mësimdhënësi bën vlerësimin e arritjeve të edukimit muzikor në bazë të kërkesave profesionale didaktike dhe psikologjike. Vlerësimi bëhet në kuadër të grupit, duke vlerësuar arritjet në zhvillimin muzikor individual të nxënësve në dëgjimin aktiv, interpretimin vokal-instrumental dhe punën krijuese.

Mësimdhënësi përcjell, evidencon dhe vlerëson aftësitë muzikore, shkathtësitë interpretese, dituritë informative, ndjeshmërinë dhe interesimin e nxënësve.

Vlerësohet rinjohja dhe përjetimi i shprehjes muzikore në veprat e dëgjuara.

Interpretimi vokal dhe instrumental vlerësohet në bazë të përvetësimit të numrit të caktuar të këngëve dhe të përmbajtjeve instrumentale, saktësisë melodike-ritmike dhe interpretimit të përjetuar. Vlerësimi duhet të jetë i baraspeshuar mes këndimit sipas veshit, tekstit notal dhe mënyrës së kombinuar, gjithnjë duke pasur parasysh mundësitë individuale të nxënësve.

Mësimdhënësi duhet ta përcjellë dhe të inkurajojë interesimin e nxënësit për shprehje kreative, në veçanti vlerësohet:

- rinjohja e veprave të dëgjuara
- këndimi dhe luajtja instrumentale
- diktimet melodike dhe ritmike
- përgjigjet me gojë dhe me shkrim
- prezantimi

instrumente të tjera të vlerësimit janë:

- testi
- vetëvlerësimi

Mësimdhënësi gjatë vlerësimit duhet të ketë parasysh standardet sipas nivelit dhe rezultatet e arritshmërisë në varësi me objektivat e parashtruar.

EDUKATA FIGURATIVE

(18 orë mësimi)

HYRJE

Edukata figurative e klasës së katërt në mësimin joformal u mundëson nxënësve që më tutje t'i zhvillojnë njohuritë e përgjithshme dhe ato të veçanta në kuptimin e pamjeve në natyrë dhe gjenerimin e tyre në trajta artistike në mënyrë më të përshpejtuar. Zhvillimi kulturor i këtij niveli të nxënësve përfshin aftësinë e përgjigjes së përshtatshme ndaj vlerave estetike të shoqërisë sonë dhe kërkesave të tjera edukativo-arsimore gjatë përvojave mësimore.

QËLLIMET

Programi mësimor i lëndës së edukatës figurative të klasës së katërt në mësimin joformal ka për qëllim hulumtimin dhe zhvillimin e ideve në parametra realë gjatë realizimit dhe vlerësimit të punës kreative. Nxënësit do të kërkojnë dhe do të përdorin materiale dhe procese të ndryshme pune, duke komunikuar me idetë dhe domethëniet e tyre, me qëllim lehtësimi të njësive mësimore gjatë krijimit të detyrave figurative. Nxënësit, gjithashtu, i dallojnë karakteristikat e materialeve dhe të proceseve të punës, duke kombinuar dhe duke organizuar këto cilësi sipas përshtatjes dhe kërkesave individuale.

OBJEKTIVAT

E përgjithshme	Specifike
<i>Nga përmbajtja programore e klasës së katërt nxënësi do të jetë në gjendje:</i>	
➤ Të hulumtojnë	<ul style="list-style-type: none"> • Karakteristikat e materialeve dhe të proceseve punuese. • Idetë dhe metodat përvetësuese.
➤ Të zgjerojnë njohuritë	<ul style="list-style-type: none"> • Nga puna praktike dhe përdorimi i teknikave. • Në fushat e ndryshme të artit figurativ.
➤ Të krahasojë	<ul style="list-style-type: none"> • Përvojat personale të punës së tij dhe të tjerëve. • Dallimin e përparësive dhe të metat e punës së njëri-tjetrit.
➤ Të aplikojë	<ul style="list-style-type: none"> • Përvojat shprehëse ndaj mjeteve dhe teknikave punuese.
➤ Të debatojnë	<ul style="list-style-type: none"> • Rreth ideve dhe përvojave të propozuara.
➤ Të komunikojë	<ul style="list-style-type: none"> • Me shenja vizuale dhe art të aplikuar. • Për përshtypjet dhe vlerësimin formal të punimeve.

ORGANIZIMI I PËRMBAJTJES PROGRAMORE

Kategoritë	Nënkategoritë
I. Të vërejturit dhe njohuritë	1. Perspektiva në hapësirë..... 2 orë 2. Baraspesha e formave..... 1 orë 3. Shtrirjet e sipërfaqeve..... 1 orë
II. Të shprehurit dhe kreativiteti	1. Vijat dhe llojet e vizatimit..... 3 orë 2. Ngjyrat dhe ndikimi i tyre..... 4 orë 3. Kontrasti me dritë-hije..... 1 orë
III. Analiza dhe vlerësimi	1. Veçoritë e degëve të artit figurativ..... 3 orë 2. Komunikimi..... 2 orë
	▪ Orë të zgjedhura 1 orë

I. Të vërejturit dhe njohuritë

- Udhëzim: Aftësimi i nxënësve gjatë procesit të mësimit në vrojtim të perspektivës hapësinore, formave të baraspeshuara dhe shtrirjeve sipërfaqësore gjatë shtjellimit të punëve kreative.

Nënkategoritë	Temat mësimore	Udhëzime	Rezultatet e pritshme
<ul style="list-style-type: none"> • Perspektiva në hapësirë (2 orë) 	<p>Njoftimi dhe zgjedhja e temave nga:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Perspektiva hapësinore; Shpjegimi dhe puna praktike me nxënës me shembuj praktikë, siç janë: shtyllat elektrike, binarët e trenit etj. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim e ngjyrosje- 2orë, (lapsi i butë, ngjyrat e drurit, fllomastera, ngjyrat e ujit etj.)</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Zhvillojnë aftësinë për pamjet e perspektivës në hapësirë; • Vizatojnë dhe ngjyrosin punime nga perspektiva hapësinore.
<ul style="list-style-type: none"> • Baraspesha e formave (1 orë) 	<ul style="list-style-type: none"> ❖ Kujdesi në vendosjen e formave sipas baraspeshës; (p.sh. një formë e madhe e vizatuar në të djathtë të fletës u kundërpërgjigjet disa formave më të vogla në të majtë ose forma e madhësisë së njëjtë). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim e ngjyrosje- 1orë, (lapsi i butë, ngjyrat e drurit, fllomastera, ngjyrat e ujit etj.)</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bëjnë dallimin dhe krahasimin e baraspeshës së formave; • Shprehen me një punim të formave me baraspeshë kompozicionale.
<ul style="list-style-type: none"> • Shtrirjet e sipërfaqeve (1 orë) 	<p>Krahasimi i sipërfaqeve të ndryshme dhe punimi i ndonjë shembulli në bazë të:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Shtrirjes së sipërfaqeve në hapësirë; (të pjerrëta, të rrafshhta, të valëzuara etj.). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim e ngjyrosje- 1orë, (lapsi i butë, ngjyrat e drurit, fllomastera, ngjyrat e ujit etj.)</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dallojnë dhe do të punojnë një punim nga shtrirjet e sipërfaqeve në hapësirë.

II. Të shprehurit dhe kreativiteti

- Udhëzim: Të shprehurit dhe kreativiteti te nxënësit e mësimi joformal pasqyrohet përmes punës kreative nga motivet e zgjedhura për krijim gjatë përdorimit të mjeteve shprehëse. Vazhdimi i përvojës në vizatim, ndikimi emocional i ngjyrave dhe i efekteve të tjera realizuese janë pjesë kompakte e kësaj kategorie gjatë shtjellitimit praktik.

Nënkategoritë	Temat mësimore	Udhëzime	Rezultatet e pritshme
<ul style="list-style-type: none"> • Vijat dhe llojet e vizatimit (3 orë) 	Përcaktimi i temave të zgjedhura në bazë të vijave dhe modeleve për vizatim sipas llojeve të vizatimit: kroki, skicë dhe analitik , p.sh: <ul style="list-style-type: none"> • Peizazh • Natyrë e qetë • Formë e aplikuar 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim 3 orë, (lapsi i butë, ngjyrat e drurit, fllomastera, ngjyrat e ujit etj.)</i> 	Nxënësit do të: <ul style="list-style-type: none"> • Dallojnë llojet e vijave dhe të vizatimit. • Vizatojnë peizazhe, natyrë të qetë apo ndonjë formë të aplikuar nga modelet e zgjedhura.
<ul style="list-style-type: none"> • Ngjyrat dhe ndikimi i tyre (4 orë) 	Njohja dhe përshtatja e temave në bazë të: <ul style="list-style-type: none"> ❖ Natyrës së ngjyrave: manifestimi i ngjyrave në psikologjinë e njeriut: <ul style="list-style-type: none"> - Ngjyra e verdhë, e portokalltë dhe e kuqe reflektojnë ngrohtësi, hare etj. - Ngjyrat e nuancave të gjelbrës dhe të kaltrës paraqesin ftohtësi, qetësim etj. - Llojeve të ngjyrave: (të drurit, pastele, të ujit, tempere etj.) 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Vizatim e ngjyrosje- 3 orë, (lapsi i butë, ngjyrat e drurit, fllomastera, ngjyrat e ujit, ngjyrat pastele etj.)</i> ○ <i>Modelim-1 orë, (plastelinë, shkopinj, gurë të vegjël, letër me ngjyra etj.)</i> 	Nxënësit do të: <ul style="list-style-type: none"> • Kujtojnë pasqyrimin e ngjyrave. • Përfitojnë shkathtësi krijuese me anë të ngjyrave. • Veçojnë dhe krijojnë punime nga llojet e ngjyrave.
<ul style="list-style-type: none"> • Kontrasti me dritë-hije (1 orë) 	Ushtrime praktike për realizimin e një punimi me dritë-hije. <ul style="list-style-type: none"> • Natyrë e qetë. 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>(Përdorimi i ngjyrave , i mjeteve të tjera për vizatim apo i materialeve të tjera) - 1 orë.</i> 	Nxënësit do të: <ul style="list-style-type: none"> • Shprehen me ndonjë punim nga kontrasti me dritë-hije.

III. Analiza dhe vlerësimi

- Udhëzim: Kjo kategori shtron nevojën e njohurive të para për veçoritë e degëve të artit pamor dhe rrit aftësinë e komunikimit të përgjithshëm në relacione të ndryshme kohore e pamore.

Nënkategoritë	Temat mësimore	Udhëzime	Rezultatet e pritshme
<ul style="list-style-type: none"> • Veçoritë e degëve të artit figurativ (3 orë) 	<p>Njohja me ndarjet dhe veçoritë e artit pamor :</p> <ul style="list-style-type: none"> • Veçoritë e Artit figurativ: (vizatimi, piktura, skulptura, grafika). • Veçoritë e Artit të aplikuar: (dizajni grafik, dizajni industrial, qeramika, tekstili). 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Mësim teorik për ndarjen dhe veçoritë karakterizuese të artit-1 orë.</i> ○ <i>Demonstrim konkret dhe punë praktike me shembuj nga fusha e artit figurativ e aplikativ-2 orë (demonstrim me punime, fotografi, fotoslajde, internet etj.).</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tregojnë ndarjen dhe veçoritë e artit figurativ . • Të jenë në gjendje të bëjnë dallimin e punimeve të artit figurativ sipas degëve.
<ul style="list-style-type: none"> • Komunikimi (2 orë) 	<p>Njohja dhe komunikimi në bazë të:</p> <ul style="list-style-type: none"> ❖ Shenjave dhe simboleve; (shenjave në rrugë dhe mjete të tjera komunikuese, si në: libra, revista, postera, simbole etj.) ❖ Pamjeve të lëvizshme; (reklamat televizive, filmat e vizatuar, interneti etj.) 	<ul style="list-style-type: none"> ○ <i>Rikrijimi i shenjave, i simboleve sipas zgjedhjes së lirë – 1 orë; (laps ose ngjyrat e zgjedhura).</i> ○ <i>Punime të shenjave e të simboleve-1 orë (plastelinë, tel i butë, shkopinj, letra të ndryshme etj.).</i> 	<p>Nxënësit do të:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Komunikojnë dhe shprehen me shenja dhe simbole në bazë të kreativitetit personal.

QASJET NDËRLËNDORE DHE NDËRPROGRAMORE

- Edukata figurative ka qasje ndërlëndore e programore me të gjitha lëndët e tjera mësimore. Përshkrimet ilustrative në tekste dhe mjete të tjera mësimore u ndihmojnë nxënësve që t'i kuptojnë më lehtë njësitë mësimore.
- Kjo lëndë ka qasje ndërlëndore e programore me gjuhën shqipe, matematikën, njeriun dhe natyrën, punëdoren, muzikën, edukimin qytetar, edukatën fizike etj.
- Edukata figurative është lëndë gjithpërfshirëse dhe përmes saj të kuptuarit logjik mund të aplikohet në procesin mësimor dhe përmes imazheve figurative vetëdijëson nxënësit: për të drejtat e fëmijëve, ruajtjen e mjedisit, të drejtat gjinore, të drejtat racore, trafikimin ndërnjerëzor dhe dukuri të tjera negative në shoqëri.

UDHËZIME E REKOMANDIME PËR PUNË PRAKTIKE

- Aplikimi i punës individuale dhe grupore do t'i motivojë nxënësit për bashkëpunim, tolerancë e disiplinë kolektive.
- Gjatë punës me nxënës të mësimi joformal do të ketë dallime evidente në kuptimin e talentit të tyre, por mësimdhënia pedagogjike me udhëzime e rekomandime praktike do t'i inspirojë edhe ata nxënës më pak të talentuar për vazhdimin e mëtejshëm në këtë fushë mësimore.
- Angazhimi në pajisjen e kabineteve (klasave) me vegla e mjete konkretizimi do të ndikojë në suksesin e përgjithshëm të nxënësve të këtij niveli.

VLERËSIMI

- ❖ Meqenëse vlerësimi i nxënësve në këtë lëndë kryesisht bëhet duke u mbështetur në punimet e tyre praktike, mësuesi duhet të ketë parasysh edhe angazhimin e nxënësve për zhvillimin e njohurive të tjera nga fjalori figurativ ose komentimin e dukurive të tjera hapësinore.

- ❖ Për këtë lëndë, vlerësimin objektiv duhet kërkuar në bazë të arritjeve nga:
 - Kreativiteti individual i shprehjes së lirë në zotërimin e trajtave më të sakta nga detyrat e parashtruara;
 - Origjinaliteti dhe qasja përkushtuese në përfundimin e punimeve.
 - Njohja e drejtimeve të artit figurativ dhe analizat tematike në punime të ndryshme.

TEKSTET DHE MJETET E TJERA MËSIMORE

Me qëllim të lehtësimit të procesit mësimor, përveç teksteve mësimore, nevojiten edhe:

Mjetet dhe materiali mësimor e ndihmës, si:

- Shembuj të fotografive ose të reprodukimeve nga revistat dhe librat e ndryshëm me ilustrime, simbole, posterë, piktura etj.
- Fotoslajde, kompakt disqe (CD), kaseta etj.
- Adresa në internet (www.artattack.com www.toggo.de).
- Modele të ndryshme (lojëra, kukulla-modele, makete, forma gjeometrike etj.).
- Blloku vizatimor nr.4.
- Lloje të ngjyrave (lapsa, akualet, temper, pastel etj.).
- Brushë, ngjitës, gërshërë, plastelinë dhe material i ndryshëm nga tekstili ose ndonjë material tjetër i përshtatshëm për shprehje personale.

TEKNOLOGJI

- **Punëdore**

PUNËDORE

(18 orë në vit)

HYRJE

Punëdore për klasën e katërt është vazhdimësi dhe zgjerim i njohurive paraprake nga kjo fushë dhe ka të bëjë me përvetësimin e njohurive dhe të shkathtësive të nevojshme (trafiku, prodhimet bujqësore, teknologjia e materialeve ndërtimore, pajisjet teknike, modelimi me materiale dhe teknologjia e përpunimit të qumështit), që parashihen për këtë nivel. Lënda e punës së dorës ndihmon në zhvillimin e gjithanshëm të nxënësve, duke zhvilluar aftësinë e tyre krijuese dhe ato komunikuese.

Lënda ndihmon në formimin dhe zhvillimin e koncepteve si në punën e dorës ashtu edhe në lëndë të tjera mësimore që zhvillohen në shkollë. Puna e dorës shërben edhe si një mjet për të ruajtur trashëgiminë tonë kulturore.

Qëllimet

Qëllimet kryesore të punës së dorës të nxënësit janë:

- Zhvillimi i një shprehje pozitive të nxënësit ndaj shprehisë në punëdore dhe rëndësisë së saj.
- Familjarizimi me mjedisin dhe motivimi i nxënësve që njohuritë e nxëna t'i shfrytëzojnë në jetë.
- Inkurajimi i nxënësve për të marrë ndonjë iniciativë dhe veprim të pavarur, duke pasur parasysh rregullat themelore të sjelljes në grupe, varësisht nga llojet e ndryshme të veprimtarive që zhvillojnë.

OBJEKTIVAT E PËRGJITHSHËM:

Nxënësi duhet:

Të zhvillojë qëndrimet dhe vlerat

- Në kuptimin e përparësive dhe të kufizimeve që i ofron lënda.
- Në kuptimin e sjelljeve personale (të jetë kooperativ, i hapur, tolerant, i ndershëm, i vullnetshëm, kritik, me iniciativë etj.).

Të kuptojë

- Rëndësinë e përdorimit të materialeve ndërtimore.
- Rëndësinë ushqyese të frutave dhe të perimeve.
- Rëndësinë ushqyese të qumështit dhe të produkteve të tij.

Të përshkruajë

- Mënyrën e përdorimit të aparateve kryesore shtëpiake.
- Mënyrën e përpunimit teknologjik të qumështit, kosit, djathit dhe gjalpës.

Të zbatojë

- Rregullat e përdorimit të aparateve kryesore shtëpiake.
- Rregullat e sjelljes së këmbësorit në trafik.

Të dallojë

- Pajisjet e ndryshme shtëpiake.
- Llojet e qepjes në pëlhurë.

Të demonstrojë

- Procesin e përgatitjes së ushqimeve.
- Përfitim të kosit, djathit dhe gjalpës.

Të modelojë

- Objekte nga gjysmëprodhimet e drurit.
- Me qepje, thurje e qëndisje.

Të demonstrojë shkathtësi mendore

- Të ketë besim në vetvete dhe të rrisë besimin në aftësinë e tij për punë artizanale.

ORGANIZIMI I PËRMBAJTTJES PROGRAMORE:

Kategoritë	Nënkategoritë	Nr. i orëve	Përqindja
1. Trafiku	1.1 Rregullat e sjelljes së këmbësorit në trafik	3	16,7 %
2. Prodhimet bujqësore	2.1 Teknologjia e prodhimeve bujqësore	4	22,2 %
3. Teknologjia e materialeve ndërtimore	3.1 Druri në ndërtimtari 3.2 Guri, rëra dhe zhavori	4	22,2 %
4. Pajisjet teknike	4.1 Përdorimi i pajisjeve shtëpiake	1	5,6 %
5. Modelimi me materiale	5.1 Modelimi me materiale të ndryshme si: qepja, thurja dhe qëndisja	4	22,2 %
6. Teknologjia e përpunimit të qumështit	6.1 Qumështi 6.2 Kosi 6.3 Djathi 6.4 Gjalpa	2	11,1 %

KATEGORITË	NËNKATEGORITË	PËRMBAJTJA PROGRAMORE	REZULTATET E PRITURA Nxënësi duhet të jetë në gjendje:	LIDHJA NDËRLËNDORE
1. Trafiku	1.1 Rregullat e sjelljes së këmbësorit në trafik	1.1.1 Rregullat e këmbësorit. 1.2.2 Rregullat e mirësjelljes në autobus. 1.3.3 Llojet e shenjave: shenjat urdhëruese, të rrezikut, të lajmërimit dhe të dritës.	Të përshkruajë dhe të zbatojë rregullat e komunikacionit për këmbësorë. Të tregojë dhe të zbatojë rregullat e mirësjelljes në autobus.	Gjuhë amëtare, Matematikë.
2. Prodhimet bujqësore	2.1 Teknologjia e prodhimeve bujqësore	2.1.1 Konservimi i frutave dhe i perimeve.	Të emërtojë llojet e pemëve dhe të perimeve dhe të përshkruajë teknologjinë e konservimit të tyre. Të kuptojë rëndësinë ushqyese të frutave dhe të perimeve.	Gjuhë amëtare, Njeriu dhe natyra.
3. Teknologjia e materialeve ndërtimore	3.1 Druri në ndërtimtari	3.1.1 Druri si material për ndërtimtari. 3.1.2 Zbatimet e ndryshme të drurit në ndërtimtari.	Të emërtojë llojet e drurit që përdoren në ndërtimtari. Të identifikojë zbatimet e ndryshme të drurit në ndërtimtari.	Gjuhë amëtare, Arte të bukura.
	3.2 Guri, rëra dhe zhavori	3.2.1 Zbatimet e gurit, të rërës dhe të zhavorit në ndërtimtari.	Të identifikojë zbatimet e gurit, të rërës dhe të zhavorit në ndërtimtari.	

4. Pajisjet teknike	4.1 Përdorimi i pajisjeve shtëpiake	4.1.1 Përdorimi i aparateve të ndryshme shtëpiake: shporetit elektrik, nxehtësë, tharëses së flokëve, televizorit, telefonit.	Të përshkruajë mënyrën e përdorimit të aparateve kryesore shtëpiake. Të zbatojë rregullat e përdorimit të tyre.	Gjuhë amëtare, Matematikë.
5. Modelimi me materiale	5.1 Modelimi me materiale të ndryshme, si: qepja, thurja dhe qëndisja	5.1.1 Llojet e qepjes në pëlhurë: shpuarja me kthim dhe zigzage. 5.1.2 Qepja e pullave dhe hapja e vrimës për pulla. 5.1.3 Thurja me një kërrabëz. 5.1.4 Llojet e qëndisjes.	Të dallojë llojet e qepjes dhe t'i zbatojë në jetën e përditshme. Të jetë në gjendje të qepë pulla dhe të hapë vrima për pulla. Të thurë me një kërrabëz. Të qëndisë.	Gjuhë amëtare, Matematikë, Arte të bukura.
6. Teknologjia e përpunimit të qumështit	6.1 Qumështi	6.1.1 Përfitimi dhe mbledhja e qumështit. 6.1.2 Përpunimi teknologjik i qumështit.	Të tregojë nga përfitohet qumështi.	Gjuhë amëtare, Njeriu dhe natyra.
	6.2 Kosi	6.2.1 Mënyra shtëpiake dhe industriale e përfitimit të kosit.	Të demonstrojë përfitimin e kosit.	
	6.3 Djathi	6.3.1 Llojet e djathit dhe mënyra shtëpiake dhe industriale e përfitimit të djathit.	Të identifikojë llojet e ndryshme të djathit.	
	6.4 Gjalpa	6.4.1 Mënyra shtëpiake dhe industriale e përfitimit të gjalpës.	Të përshkruajë prodhimin e gjalpës.	

VLERËSIMI

Vlerësimi i të nxënit bëhet në këto mënyra:

1. Vlerësimi i angazhimit të nxënësit gjatë realizimit të përmbajtjes programore
2. Vlerësimi i punës individuale
3. Vlerësimi i kontributit në punën grupore

UDHËZIME NË PËRDORIMIN E LITERATURËS DHE TË BURIMEVE TË TJERA MËSIMORE

Literatura e propozuar

1. Doracakë për punën me letër dhe me karton, prodhimet bujqësore, njohja nga rreziqet, ndotja e mjedisit etj.
2. **Erich Neuwirth**: “Spaß beim Forschen und Entdecken 2”, Veritas-Verlag, Linz, Austri, 2001.
3. **Schoiswohl · Jeide · Neuwirth**: “Spaß beim Forschen und Entdecken 3”, Veritas-Verlag, Linz, Austri, 2002.
4. **Schoiswohl · Jeide · Vogl**: “Spaß beim Forschen und Entdecken 4”, Veritas-Verlag, Linz, Austri, 2003.

Pajisjet dhe parakushtet e tjera të nevojshme

1. Trajnime për arsimtarë
2. Kabineti i pajisur me materiale dhe me mjete të konkretizimit

Kushtet minimale

1. Trajnime për arsimtarë

UDHËZIME METODOLOGJIKE TË PËRGJITHSHME

1. Qasja problemore në paraqitjen e temës/njesisë
2. Theksi në demonstrim dhe punë individuale dhe grupore
3. Inkurajimi i punës individuale dhe me shkëmbimit të dijes dhe të shkathtësive, puna interaktive

ORIENTIMET PËR PUNË TË PAVARUR

1. Puna grupore dhe individuale

EDUKATË FIZIKE

- **Edukatë fizike dhe sport**

EDUKATË FIZIKE DHE SPORTIVE

(2 orë në javë, 36 orë në vit)

HYRJE

Me planin dhe programin e edukatës fizike dhe sportive për nxënësit e klasës IV të mësimin JOFORMAL të shkollës fillore është paraparë që ata të aftësohen që me sukses t'i përvetësojnë dhe të kryejnë detyrat që janë të përfshira në të. Në bazë të kësaj ata, duke përvetësuar si në aspektin teorik ashtu edhe praktik, përmbajtjet programore do të arrijnë që me sukses të begatohen me dituri, shkathtësi dhe shprehje lëvizore. Nxënësit e mësimin JOFORMAL të klasës IV, sipas kërkesave didaktiko-metodike, përveç begatimit më shprehje lëvizore, duhet të krijojnë vetëdije bashkëkohore për rolin dhe vlerën e edukimit fizik dhe sportiv lidhur me vlerën dhe rëndësinë që e ka kjo shkathtësi për ruajtjen dhe kultivimin e shëndetit të tyre.

OBJEKTIVAT

Më përmbajtjet programore, në formë të reduktuar, duke u bazuar në fondin e orëve mësimore, duhet të arrihet:

- Kultivimi dhe ruajtja e aftësive lëvizore dhe funksionale.
- Fitimi dhe ruajtja e aftësive për dituri të lëvizjeve natyrore dhe sportive.
- Njohja e vetive teorike të mësimin.
- Përjetimi i këndshëm gjatë edukimit fizik dhe sportiv

TREGUESIT THEMELORË TË PROGRAMIT

KATEGORITË	NËNKATEGORITË	NUMRI I ORËVE	%
LOJËRAT ELEMENTARE	Për zhillimin e forcës, shpejtësisë, qëndrueshmërisë	7	18,9
ATLETIKË	Vrapim, kërcim dhe hedhje	7	18,9
SPORTET KOLEKTIVE	Basketboll, hendboll, futboll dhe volejboll	14	37,5
GIMNASTIKA PORTIVE DHE RITMIKE	- Ushtrime në dysHEME, kërcimet, trari gjimnastikor, vallet popullore.	5	13,5
SPORTET INDIVIDUALE	Karate - vetëmbrojtja	4	11,2

PËRMBAJTJET PROGRAMORE

NËNKATEGORITË	PËRMBAJTJET PROGRAMORE	REZULTATET E PRITURA	LIDHMËRIA ME LËNDËT E TJERA
Lojërat elementare për zhvillimin e forcës dhe të shpejtësisë Për zhvillimin e qëndrueshmërisë Për zhvillimin e shkathhtësisë	“Aeroplani”, peshkatarët peshkojnë, mbeti pa shkop, ik, shpëtova, jam gjuetar. Sulmojmë dhe mbrojmë, në gjah për dhelprën e plagosur, lojëra interesante në terren. Kërkojmë informatën, ecim shenjave të fshehta, fshihemi.	Të arrihet zhvillimi i të gjitha forcave fizike dhe psikike dhe aftësitë e nxënësve, të njohë jetën dhe rrethin duke u aftësuar me rregullat dhe përmbajtjen e lojërave, të gjejnë vend përkatës dhe vlerën, duke formuar lir, natyrshëm dhe të llojllojshëm personalitetin e vet duke ndërtuar karakterin.	Me gjuhë, muzikë, matematikë dhe me artim figurativ.
Vrapim Kërcim Hedhje	Vrapim me detyra të ndryshme, vrapim nga pozitat e ndryshme (lart, quq, ndenjor, starti i ulët, vrapim i shpejtë në distancë 60 m. - Kërcim së larti, teknika “barkush”, kërcim së gjati, “trupi në hark”. - Hedhja e toptave nga vendi dhe vrulli, hedhja e medicinballit.	Nxënësit duhet të arrijnë të perceptojnë dhe të krijojnë përfytyrime për lëvizjet që duhet të përvetësohen, duke ushtruar, dhe të arrijnë rezultate më të mira, krahas rezultateve të arritura më parë.	“ “
Basketbolli i vogël	Qëndrimet themelore: paralel, diagonal, ndërrimi i lëvizjeve në vrap dhe ndaljet pa dhe me top, pasimet-pranimi, loja në një	Përvetësimi i elementeve teknike dhe aftësimi i nxënësve për aplikimin e rregullave të lojërave	Me gjuhë, muzikë dhe matematikë.

Hendbolli i vogël Futbolli i vogël: Volejbolli i vogël	koshë 1:1, 2:2, 3:3. - Lojërat elementare me aplikim të rregullave të hendbollit, pasimet, kapjet gjuajtjet dhe trehapëshi. Lojërat elementare për zhvillimin e orientimit në hapësirë-driblimi, pasimi, pranimi dhe gjuajtjet, loja 1:1 dhe 3:3. - Lojërat elementare për zhvillimin e reagimit të shpejtë dhe orientimit në fushë-elementet bazë të teknikës, pasimi, pranimi, ngritje dhe gjuajtja, loja 2:2 dhe 3:3.	në garat e sporteve të ndryshme.	
Ushtrime në dysheme Kërcimet Trari gjimnastikor Vallet popullore	- Kapërdim fluturimthi, vertikajla mbi duar. Kërcim i kaluqit me këmbë të hapura anash dhe me këmbë të mbledhura. Ecje mbi tra me kthim prapa nga qëndrimi këmbëmbledhur me kërcim me trup në hark. Vallja popullore nga rrethi shoqëror (vendi ku gjendet shkolla)	Nxënësit duhet të aftësohen në aspektin teorik dhe praktik për ekzekutimin e elementeve – njësisive mësimore nga gjimnastika sportive të përfshira në PROGRAMIN MËSIMOR, duke qenë në gjendje në çdo moment të ekzekutojnë.	Lidhmëria me gjuhë, muzikë, artin figurativ.
Karate –vetëmbrojtja	- Mbrojtja nga sulmi me thikë dhe me revole.	Përvetësimi i teknikës së vetëmbrojtjes nga sulmi me thikë dhe me revole.	

VLERËSIMI

Nxënësit duhet të vlerësohen rregullisht nga mësuesit dhe atë në formë të vlerësimit:

- vlerësimit të aftësive fizike,
- vlerësimit të arritjeve tekniko-taktike (sportive) dhe
- aktiviteti i vetëdijshëm i nxënësve ndaj edukimit trupor.

Që të arrihet vlerësimi i drejtë dhe objektiv, mësuesi duhet të njohë metodologjinë e përcjelljes së transformimit të organizmit të nxënësit në bazë të të cilës do të arrijë të caktojë shkallën e zhvillimit të aftësive të cekura më lart. Për këtë na shërbejnë bateritë e testit të cekur në tabelën –TREGUESIT THEMELORË TË PROGRAMIT

UDHËZIME METODIKE

Për nxënësit e klasës IV të mësimit JOFORMAL Programi mësimor është përpiluar në bazë të aftësive psikomotorike të tyre dhe të organizimit të mbarë procesit edukativo-arsimor. Fondi i orëve si dhe përmbajtjet programore janë të reduktuara 50%, kështu që mësuesi i mësimit klasor duhet:

- Me kujdes të bëjë hartimin e përmbajtjeve programore, duke u bazuar në kushtet që ofron shkolla, të shfrytëzojë literaturën bashkëkohore profesionale, duke u aftësuar që nxënësit t'i aftësojë në përvetësimin e teknikave të të gjitha përmbajtjeve (njësive mësimore) tematikave.

Të kalohet prej një tematike, përkatësisht prej një përmbajtje programore në tjetrën, duke u bazuar në lidhmëritë logjike mes tyre.

Të shfrytëzohen mjetet mësimore përkatëse të kërkesave tekniko-taktike të përmbajtjeve programore.

Vlerësimi i realizimit dhe i rezultateve të arritura nga nxënësit të bëhet sipas kërkesave të didaktikës dhe të metodikës bashkëkohore.

LITERATURA

B. Hasangjekaj - Metodika e edukatës fizike, Prishtinë, 1998.

B. Hasangjekaj - Edukata fizike dhe sportive 1, Prishtinë, 2004.

Grup autorësh - Edukata fizike dhe sportive 3, Prishtinë, 2005.

Planprogrami mësimor kl. I, II, III dhe IV. MASHT.

M. Koritnik, 2000 lojëra, Prishtinë, 1989.

Grup autorës - Edukata fizike në shkollë, Tiranë, 1979.

Tirazhi: 200 copë
E përgatiti për shtyp:
SHTËPIA BOTUESE LIBRI SHKOLLOR – Prishtinë
Shtypi: DRUCKART - Prishtinë

Katalogimi në botim – (CIP)
Biblioteka Kombëtare dhe Universitare e Kosovës

371.214 (075.2)

Plani dhe programi mësimor : Për klasën e katërt të mësimit joformal për shkollën fillore / [kryeredaktor Fehmi Ismaili].- Prishtinë : Ministria e Arsimit, e Shkencës dhe e Teknologjisë, 2006 (Prishtinë : “Druckart”).- 120 f.; 24 cm

ISBN 9951-16-004-2